

MLÁDEŽNÍCKA POLITIKA NA SLOVENSKU

Medzinárodný tím expertov z Direktoriátu pre mládež a šport Rady Európy

Spravodajca: Dr. A.E. Azzopardi

OBSAH

	Strana
Obsah	ii
Zhrnutie	v
Preambula	viii
1 Základné informácie o Slovenskej republike	1
2 Európska mládežnícka politika – pozadie prieskumu	5
3 Implementácia mládežníckej politiky	11
3.1 Národné a lokálne štruktúry	
4 Mládežnícka politika v Slovenskej republike – hlavné výzvy	20
4.1 Decentralizácia	20
4.2 Prechod zo školy do práce	25
4.3 Fenomén Rómov	31
5 Podpora rozvoja mládežníckej politiky	37
5.1 Ľudské a finančné zdroje	38
5.2 Výskum mládeže	39
5.3 Príprava pracovníkov s mládežou	41
6 Reakcia mládežníckej politiky	44
6.1 Integrácia	45
6.2 Proaktivita	46
6.3 Indikátory	48

7	Záverečné poznámky	49
8	Odporúčania	50
9	Referencie	52

Zhrnutie

1. Medzinárodný prieskum slovenskej politiky mládeže uskutočnila skupina medzinárodných expertov z Rady Európy, Direktoriátu pre mládež a šport.

Hlavné zdroje informácií pre prieskum zahrňovali:

- Národnú správu predloženú Odborom pre deti a mládež Ministerstva školstva Slovenskej republiky;
- Dokumenty a informačné materiály predložené jednotlivcami a organizáciami;
- Dve študijné návštevy medzinárodného tímu v novembri 2004 a februári 2005 počas ktorých sa odohrali stretnutia so zástupcami jednotlivých ministerstiev, vládnych úradov a mládežníckych orgaizácií; a
- Prieskum relevantnej literatúry a informácií na internete, realizovaný členmi expertného tímu.

Program oboch študijných návštev bol cielene pripravený a členovia tímu boli prijatí tak zdvorilo, že získali pocit, že môžu otvorene hovoriť o všetkých otázkach v ovzduší dôvery a otvorenosti. Všetci účastníci jednotlivých diskusií a prezentácií boli dobre pripravení na stretnutia a zodpovedali všetky otázky členov prieskumného tímu. Zvláštne poďakovanie patrí tlmočníkom, ktorí sa zhostili svojej úlohy naozaj profesionálne.

2. Slovenská republika je krajina s veľmi bohatým kultúrnym a historickým pozadím. Jej politická história je poznamenaná významnými udalosťami dotýkajúcimi sa jej vlastných obyvateľov ale aj obyvateľov priľahlých krajín. Je to krajina s mnohými menšinami a to ju predurčuje pre pasovanie sa s výzvami, ktoré táto situácia prináša. Slovenská republika má síce krátku históriu nezávislosti, ale za krátky čas zvládla implementovať viaceré reformy, ktoré viedli k tvorbe nového štátu a jeho členstvu v Európskej únii.

3. Ministerstvo školstva Slovenskej republiky cez prostredníctvom Odboru pre deti a mládež prebralo iniciatívu v procese formovania mládežníckej politiky na základe princípov, ktoré sa v maximálnej možnej miere približujú demokratickým hodnotám prezentovaným Radou Európy a Európskou Úniou. V snahe vybudovať stabilné základy boli vytvorené viaceré štruktúry, domény a organizácie navzájom prepojené cez konzultácie, diskusie, fóra a konferencie s cieľom integrovať potreby, názory a snahy čo najširšej cieľovej skupiny. Centrálna vláda túto iniciatívu podporila a zástupcovia výskumnej komunity sa zapojili do

zberu údajov, ktoré by mohli byť použité pre zmysluplné nasmerovanie mládežníckej politiky.

4. Výsledkom tejto stratégie je, že boli vydané dva dôležité dokumenty: 'Konceptia štátnej politiky Slovenskej republiky vo vzťahu deťom a mládeži v SR do roku 2007' a Národná správa. Tieto dva dokumenty vymedzili základný priestor pre prácu medzinárodnej skupiny expertov. Upriamili pozornosť na tri špecifické oblasti, ktoré sú považované za veľmi dôležité v kontexte slovenskej spoločnosti a to: Decentralizáciu, Prechod zo školy do práce a Rómsku menšinu.

5. Napriek zjavným výsledkom neoceniteľnej niekoľkoročnej práce si výskumný tím všimol niektoré veci, ktoré nebolo možné ignorovať. Odbor detí a mládeže MŠSR nie je len hnacím motorom rozvoja mládežníckej politiky. Zdá sa, že dominuje celej oblasti, následkom čoho sa všetko musí vrátiť do školstva na schválenie. Autonómia mimovládnych organizácií a iných dôležitých inštitúcií, ako Iuventy, je tým ohrozená. Napriek dôležitosti existencie určitého aktéra, ktorý je hybnou silou zmeny, rozvoja a kontinuálneho vylepšovania, bolo by múdrejšie, keby Odbor detí a mládeže zastával menej robustnú rolu. Padol návrh na zriadenie Ministerstva mládeže.

6. Implementácia procesu decentralizácie je sama o sebe prínosom pre podporu iniciatív na lokálnej úrovni. Avšak tento proces nebude úspešný, ak jeho účastníci nebudú pripravovaní na preberanie zodpovednosti, ktorú táto stratégia so sebou prináša. Všimli sme si, že delegovanie právomocí na samosprávy zatiaľ so sebou prinieslo viac problémov, než riešení. Decentralizácia je pomalý proces, ktorý si vyžaduje plnú podporu centrálnej vlády na všetkých úrovniach, najmä v oblasti ľudských a finančných zdrojov a tiež včasnú implementáciu Charty samospráv.

7. Problém prípravy na zapojenie sa do pracovného procesu a nezamestnanosti nie sú unikátnymi problémami Slovenskej republiky. Úsilie vyvíjané v prospech sprístupnenia potrebných podporných mechanizmov pre mladých a nie celkom mladých nezamestnaných je chváľitebné. Zdá sa však, že efektívnosť tohto úsilia je brzdená nespravodlivými rozdielmi medzi mestskými aglomeráciami a vidieckymi oblasťami a medzi majoritou a hlavne rómskou menšinou. Toto neznamena, že sú implementované diskriminačné opatrenia. Chceme len poukázať na to, že problémy pracovného trhu nemôžu byť vyriešené bez investície do toho, kde ju najviac treba, definovaním akčných plánov bez skrytých prekážok

pre ‘neregistrovaných’ nezamestnaných či bez obmedzovania autonómie miestnych úradov práce na základe finančných reštrikcií.

8. Situácia rómskej menšiny v Slovenskej republike je problémom v probléme! História ani postoje väčšinovej spoločnosti, či vlastná kultúra Rómov nenapomáhajú hladkému riešeniu aktuálnej situácie. Pre veľkú časť rómskej populácie je problémom chudoba, segregácia a vylúčenie zo vzdelávania, možnosť zamestnania sa a slušné životné podmienky. Možnou cestou vpred je extra snaha pri vyhýbaní sa nedorozumeniam, škatuľkovaniu a predsudkom vytváraním nových príležitostí pre skutočnú participáciu na živote občianskej spoločnosti na lokálnej a národnej úrovni, urýchlenu implementáciou mnohých navrhnutých overených projektov a zákonov a realizáciou odporúčaní Európskej komisie proti rasizmu a netolerancii.

9. Aktuálny stav v oblasti výskumu mládeže a prípravy pracovníkov s mládežou v Slovenskej republike je sľubný, avšak vyžaduje si veľkú dávku prehodnocovania. Slovensko sa môže pýšiť silnou a dôveryhodnou komunitou výskumníkov a dobrovoľných pracovníkov s mládežou. Zároveň však nie je jasné, akým spôsobom sú využívané výsledky výskumov mladých ľudí v prospech mládežníckej politiky postavenej na overených informáciách. Tiež nie je jasné, aké kroky sú podnikané v prospech prísunu trénovaných pracovníkov s mládežou a mládežníckych vodcov do mládežníckeho sektora. V tomto ohľade ja najväčšou obeťou neformálne vzdelávanie. Najvernejším opisom situácie v tejto oblasti bol výrok jedného z respondentov, ktorý deklaroval, že “neformálne vzdelávanie na Slovensku je praktizované ale nie porozumené!”

10. Mládežnícka politika nemôže vyriešiť problémy mladých ľudí na Slovensku. Mládežnícka politika má najviac zo všetkého chrániť princíp, že mladí ľudia sú hodnotným zdrojom, nie problémom. Je na to, aby propagovala integrovaným prístupom participáciu mladých ľudí na živote spoločnosti v roli aktívnych občanov, chránila ich pred zneužívaním, propagovala uznanie neformálnych metód získavania zručností a kompetencií a prispievala okrem iného k bezpečnému prostrediu pre mladých ľudí v kontexte starostlivosti o zdravie, voľného času, bývania, justície, vzdelávania a zamestnanosti. Toto môže byť zrealizované prostredníctvom skôr proaktívneho než reaktívneho prístupu k aktuálnym problémom a vývojom merateľných cieľov a definovaniu jasných indikátorov efektívnosti.

Preambula

Medzinárodný prieskum mládežníckych politík realizovaný Direktoriátom pre mládež a šport Rady Európy je v súlade s odporúčaniami zo stretnutia ministrov v Luxemburgu z roku 1995. Tieto prieskumy majú nasledovné ciele:

- Zlepšiť riadenie v oblasti mládeže v danej krajine prostredníctvom iniciovania dialógu a podpory lepšej spolupráce medzi vládou, občianskou spoločnosťou a výskumnou sférou;
- Prispieť k akumulácii znalostí dostupných Rade Európy o mládežníckej politike a jej rozvoju; a
- Prispievať k väčšej jednote v mládežníckej oblasti v Európe a k nastavovaniu štandardov verejných politík v oblastiach dotýkajúcich sa mládeže (Európsky riadiaci výbor pre mládež, CDEJ, 2004, 11).

Presnejšie povedané, cieľom medzinárodných prieskumov je snaha identifikovať tie komponenty mládežníckej politiky, ktoré prispievajú k šíreniu informácií o prístupoch k "mládežníckej politike" v Európe a k vzdelávaciemu procesu v oblasti rozvoja a implementácie mládežníckej politiky (CDEJ, 2003, 16).

Zahájeniu samotného prieskumu predchádza formálna žiadosť o zapojenie danej krajiny, v tomto prípade Slovenskej republiky, do programu medzivládnych aktivít CDEJ. Medzinárodný tím expertov menovaný pre tento konkrétny prieskum pozostával z nasledovných členov:

Peter Lauritzen (Secretariát) - riaditeľ Odboru, Direktoriát pre mládež a šport Rady Európy.

Bjorn Jaaberg Hansen (CDEJ) – Predseda

Anthony Azzopardi (výskumník, predseda výskumných korešpondentov) - spravodaj

Andreas Walther (IRIS) - výskumník mládeže

Alexandra Raykova (Predseda FERYP – európska rómska organizácia) - expert

Dietrich Baenziger (Poradný výbor)

Pred výberom členov skupiny expertov absolvoval pán Lauritzen diskusie so slovenskými predstaviteľmi o detailnom obsahu Národnej správy a analytických metódach. Zvláštna pozornosť je venovaná špecifickým požiadavkám. V tomto prípade bol prieskumný tím požiadaný o nasledovné:

- aby venovali pozornosť situácii v oblasti zamestnanosti a participácie;
- pozreli sa na situáciu mladých Rómov a všeobecnejšie na situáciu menšín a
- vyhodnotili posledných desať rokov vývoja krajiny a venovali pozornosť otázkam európskej identity.

Tieto tri požiadavky boli následne rozpracované a detailne špecifikované počas prvej návštevy výskumného tímu v prvom novembrovom týždni roku 2004. Počas prvej návštevy na ministerstve školstva bol tím informovaný o tom, že tromi hlavnými oblasťami záujmu tvorcov mládežníckej politiky sú:

1. Decentralizácia a participácia;
2. Prechod zo školy do práce; a
3. "Fenomén Rómov".

S ohľadom na to, že si rozvoj politiky vyžaduje holistický prístup, súčasťou diskusií sa stali aj iné témy, vrátane vzdelávania, neformálneho učenia, zdravia, bývania, aktívneho občianstva a sociálnej kohézie.

Návrh Národnej správy (NS) Slovenskej republiky bol tímu daný k dispozícii počas druhej návštevy (14.-20. februára 2005). Aktualizovaná verzia NS bola doručená elektronicky 8. apríla 2005. Národná správa väčšinou predstavuje impulz pre otvorenie otázok a vznik úvah na tému mládežníckej politiky. Z tohto dôvodu nie je samotná správa určená na revíziu, ani ju tím neanalyzuje. Avšak spolu s 'Konceptiou štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v SR do roku 2007', vydanou Ministerstvom školstva SR v súlade s uznesením vlády Slovenskej republiky číslo 1213, umožňuje medzinárodnému tímu vytvoriť si prvý dojem a definovať prvé reakcie. Ostatné materiály, ktoré mal tím k dispozícii spolu s informáciami získanými počas početných stretnutí, ktoré sa odohrali počas dvoch návštev, pomohli skupine expertov porozumieť kontextu vývoja mládežníckej politiky na Slovensku.

Tento komentár o zisteniach prieskumného tímu Rady Európy pre Národnú mládežnícku politiku Slovenskej republiky je teda postavený na informáciách zozbieraných počas dvoch návštev prieskumného tímu na Slovensku. Pred návštevami boli členom tímu poskytnuté pánom Jánom Šípošom a jeho kolegami (najmä p. Máriou Bónovou) z Ministerstva školstva SR viaceré dokumenty. Informácie o Slovenskej republike v zmysle geografickej polohy, populácie, histórie, jazyka, štátnosti a vlády, ale aj kultúry boli vyhľadávané prostredníctvom prístupu na viaceré internetové webstránky. Tieto vstupy boli považované za veľmi dôležité pred vstupom do neznámeho prostredia majú zodpovednosť za komentovanie a analýzu porozumenia, rozvoja a implementácie mládežníckej politiky. Kultúrne a vedomostné rozdiely medzi strojcami národnej mládežníckej politiky a zahraničnými výskumníkmi, ktoré existujú a nemôžu byť celkom preklenuté, majú veľký význam pri čítaní tohto textu a ďalšej práci s ním. Samozrejme počas dvoch návštev došlo vďaka excelentnej organizácii k významnému zúženiu spomenutých rozdielov. Tím mal nielen k dispozícii množstvo materiálov umožňujúcich doplnenie si informácií o "miestnom" kontexte, ale aj množstvo príležitostí pre formálne prezentácie, diskusie, neformálne stretnutia a pozorovanie. Pripravené aj spontánne odpovede na nespočetné otázky boli podávané veľmi uspokojivým spôsobom, aj keď boli často prerušované potrebou prekladať ich zo slovenského do anglického jazyka. Celých desať dní, ktoré tím na Slovensku počas dvoch návštev strávil, bolo pretkaných sériou stretnutí od skorého rána do neskorého popoludnia, niekedy až večera. Intervaly určené na obedy, večere a občerstvenie boli považované za krátke momenty vítanej úľavy.

Nie je toho veľa, čo by sa dalo zmeniť v programe oboch návštev. Tím všade vítali s veľkou zdvorilosťou a nasledovné je uvádzané s obdobnými pocitmi.

Správa je zámerne stručná: je určená na čítanie, zamyslenie, diskusie a inšpiráciu pre implementáciu do praxe. Dúfajme, že tiež poskytne podnety vedúce k hlbšiemu porozumeniu mládeži, povedie k zlepšovaniu otvorenej metódy koordinácie a k tvorbe modelovej mládežníckej politiky, ktorá reflektuje úsilie a demokratické hodnoty skvelého národa na prahu dvadsiateho prvého storočia.

Správa je rozdelená do šiestich častí. Po úvodných informáciách o Slovenskej republike v prvej časti a zreteľnom rámci rozvoja mládežníckej politiky podľa Rady Európy v druhej časti, nasleduje tretia časť, ktorá rozvíja základné komponenty implementácie mládežníckej politiky. Tri oblasti pomenované inštitúciami hostujúcej krajiny - decentralizácia, prechod zo školy do práce a fenomén Rómov, ako aj podporné nástroje považované za dôležité pri implementácii jednotlivých postupov, sú predmetom štvrtej a piatej časti. Nezávisle od kontextu a podmienok, mládežnícka politika musí byť schopná reagovať dôkladným a praktickým spôsobom na potreby. V šiestej časti je analyzované prispôbovanie politiky mládeže meniacim sa potrebám na Slovensku všeobecne a konkrétne voči potrebám mladých ľudí. Po tejto časti nasledujú záverečné pripomienky, odporúčania a zoznam referencií spolu s relevantnými prílohami.

1. Základné informácie o Slovenskej republike

1.1 Slovenská republika sa nachádza v Strednej Európe, južne od Poľska. Má spoločnú hranicu s Rakúskom, Českou republikou, Maďarskom, Poľskom a Ukrajinou. Leží v miernej klimatickej zóne a väčšina jej územia je kopcovitá a hornatá. Odhadovaná populácia krajiny k júlu 2003 bola 5.4 milióna, s hustotou približne 110 obyvateľov na štvorcový kilometer. 85% populácie tvoria etnickí Slováci. Okrem toho dotvárajú etnické zloženie populácie občania maďarskej národnosti (10%), Česi (2%), Rómovia (1.7%)¹, Rusíni a Ukrajinci (0.7%), Nemci (0.10%), Poliaci (0.10%) a iné etnické skupiny (0.4%) – (Medzinárodný študentský sprievodca Slovenskou republikou, Ministerstvo školstva, 2003:17).

Takmer 60.3% Slovákov deklaruje rímskokatolícke vierovyznanie, kým 7% patrí k evanjelickej cirkvi, 3.4% ku gréckokatolíckej cirkvi, 2% sú kalvíni, 0.6% ortodoxní kresťania, 6.2% protestanti, 1.6% reformovaní, 18.9% neudáva náboženskú denomináciu, ku ktorej by sa hlásili (www.slovakia.org/sk-facts.htm).

Slovenská republika je krajinou so systémom vlády viacerých politických strán a na jej čele stojí prezident. Nositeľom exekutívnej moci je Národná rada SR, ktorá má 150 členov volených na základe systému proporčného zastúpenia na obdobie štyroch rokov.

1.2 Politická a historická minulosť Slovenska je poznačená monarchistickými kontroverziami, politickou a kultúrnou nadvládou, etnickými konfliktami a zrýchleným politickým a ekonomickým vývojom.

Počas predchádzajúcich storočí sa história Slovenska prelínala s Uhorským kráľovstvom a s históriou rakúskych Habsburgovcov a to až do ranného 20. storočia. Toto obdobie bolo ukončené vyhlásením Československej republiky v roku 1918. O dvadsať rokov neskôr bola táto republika rozdelená pod nátlakom Nemecka avšak znovu sa zjednotila na spoločný štát

---

¹ Komisia Európskych Komunití (Brusel, 2005) považuje Rómov za najväčšiu etnickú menšinu a odhaduje že tvorí 7% populácie. (http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2005/jan/jrpspi_2005_annex_en.pdf)

Čechov a Slovákov v roku 1945. O tri roky neskôr (1948) viedla Februárová revolúcia ku komunistickému prevratu (*coup d'état*). O ďalších dvadsať rokov neskôr (rok 1968), bol zavedený nový socialistický režim, ktorý ukončila až Pražská jar. Demokratické reformy sa stali realitou v roku 1989, kedy došlo k eliminácii sovietskeho vplyvu 'nežnou revolúciou' a Československo opäť získalo svoju nezávislosť. Ku konečnému rozdeleniu na Českú a Slovenskú republiku došlo v prvý deň roku 1993. Následne sa Slovensko stalo členskou krajinou NATO, Organizácie Spojených národov a Rady Európy a nakoniec 1. mája 2004 aj Európskej únie.

1.3 Počas tejto doby sa témy o pohraničných obmedzeniach / zmenách, potrebách a požiadavkách menšinových skupín a o probléme jazykovej dominancie stali politickými loptami prehadzovanými medzi Československom a susediacimi krajinami, najmä Maďarskom. Táto 'hra' sa neskôr rozšírila o politické strany v novovytvorených republikách Česka a Slovenska a o medzinárodné inštitúcie vrátane Rady Európy a Európskej komisie. Kultúrne a politické životy Slovanov, Maďarov, Židov a Rómov sa stali terčom ťažkých a niekedy nedemokratických rozhodnutí, reakcií a debát politických vodcov susediacich krajín, či výmen názorov medzi politikmi a aktivistami minoritných skupín v rámci jednotlivých krajín. Bolo prijatých niekoľko zákonov. Jedna strana ich považovala za nevyhnutné pre sociálny a politický poriadok, kým iné ich považovali za prekážku integrácie a požadovanej autonómie či sebaurčenia špecifických menšinových skupín obyvateľov. Napríklad problém spojený s používaním maďarského jazyka maďarskou menšinou na Slovensku prestál mnoho návrhov a protinávrhov, kým bola dosiahnutá všeobecne prijateľná dohoda. To isté platí pre občiansky status a spoločenské prijatie Židov a najmä Rómov. Často dochádzalo k situáciám, kedy jedna strana považovala tú druhú za nekompromisnú, neprispôsobivú, utláčateľskú či protispoločenskú.

Našťastie, s ubiehajúcim časom, legislatívne reformy iniciované Slovenskou národnou radou, či inšpirované Radou Európy alebo legislatívou Európskej únie prispeli k tvorbe menej antagonistického priestoru pre jednotlivých účastníkov interakcie.

1.4 Vývoj a radikálne zmeny sa nedejú bez toho, aby vyvolali reťazovú reakciu zmien napríklad v ekonomike či zahraničnej politike krajiny. Proces industrializácie Slovenska sa napríklad z veľkej časti odohral počas komunizmu (1948-89). Po získaní nezávislosti bola Slovenská republika konfrontovaná s problémom nedostatočne rozvinutého priemyslu a pracovných príležitostí, pretože dovtedy boli hlavným produktom priemyslu zbrane a iné vojenské vybavenie. Bolo prijaté strategické rozhodnutie o konverzii ekonomiky na konkurencie schopnú trhovú ekonomiku. Táto zmena mala vyústiť do zvýšenej výkonnosti slovenskej ekonomiky. Veľa mét v tejto oblasti bolo dosiahnutých, vrátane postupnej privatizácie štátom kontrolovaných spoločností. Nárast medzinárodného obchodu napomohol rastu hrubého domáceho produktu a zníženiu rozpočtového deficitu. Spomenutý vývoj nasvedčuje tomu, že Slovensko začalo "písať vlastnú ekonomickú históriu".

V oblasti zahraničnej politiky je možné dnes skonštatovať, že Slovenská republika má dobré vzťahy so susednými krajinami a tiež s medzinárodnými inštitúciami.

Jedným z najdôležitejších míľnikov v tejto oblasti bolo podpísanie Zmluvy o priateľstve a spolupráci predsedami vlád Slovenska a Maďarska v marci 1995. Táto zmluva znovu-potvrdovala slovensko-maďarské hranice a obsahovala tiež vzájomnú dohodu o ochrane práv etnických menšín v oboch krajinách. Táto zmluva spolu s inými, uzatvorenými na iných politických úrovniach, viedla k posilneniu prepojenia s predošlými partnermi ako Poľsko, Ukrajina a Maďarsko. Súčasťou tohto procesu bolo tiež uzatvorenie nových vzťahov okrem iného s Nemeckom, Francúzskom, Rakúskom, Talianskom a Spojenými štátmi americkými. Exportné portfólio Slovenska sa diverzifikovalo, exportnou komoditou sa stali najrôznejšie stroje, dopravné vybavenie, výrobky chemického priemyslu. Ekonomická pomoc zo štrukturálnych fondov EÚ prispela k zvýšeniu produktivity slovenskej ekonomiky. Napriek všeobecne pozitívnym vyhlídkam sa Slovensko stále borí s problémami, medzi ktoré patrí aj priemerne 17% nezamestnanosť.

1.5 Vychádzajúc z tohto stručného prehľadu, ktorý svedčí o neochvejnom záväzku voči demokratickej reforme, ekonomickej stabilizácii, privatizácii a globálnym trendom, sme vedení k zamysleniu sa nad smerovaním slovenskej mládeže a k cieľu zadanému pre

túto správu, ku kritickému prieskumu slovenskej mládežníckej politiky z pohľadu nezávislého pozorovateľa.

Medzi ťažkosťami, s ktorými sa Slovensko musí nevyhnutne vysporiadať, je aj budovanie národného povedomia v krajine, ktorá len nedávno získala nezávislosť. Slovenská republika nemá dlhú históriu autonómie a skúsenosť s pluralitou či procesmi vyplývajúcimi z podmienok fungovania trhovej ekonomiky. Výsledkom je, že sa musí vysporiadať s novými podmienkami procesu socializácie a najmä so zmenami v skladbe sociálnej skupiny „mládeže“, ktorá sa zmenila z homogénnej skupiny obyvateľov známej zo socialistickej sociálnej štruktúry na diverzifikovaný sociálny súbor jednotlivcov.

Je nutné prehodnotiť úlohu štátu v kontexte situácie, kedy sú mládežnícke organizácie zakorenené v občianskej spoločnosti namiesto štátno-straníckych štruktúr. Polemiku vyvolávajú najmä otázky vplyvu, intervencie a vlastníctva. Po prvé je nutné poznamenať, že v demokratickej, na voľný trh orientovanej spoločnosti nie je miesto pre paternalistický uniformný prístup. Po druhé, mladí ľudia sú si jasne vedomí, kde spočívajú kompetencie a zodpovednosť, vrátane ich vlastnej, a preto nie je možné ignorovať, či nepriamo redukovať ich plnú a skutočnú participáciu na občianskej spoločnosti v roli aktívnych občanov. Po tretie, nevyhnutnou súčasťou ‘univerzálne proklamovaného úsilia integrovanej mládežníckej politiky’ (Williamson, 2002:20), je spoločné vlastníctvo samotnej mládežníckej politiky.

Z toho vyplývajúce závery zahrňujú úroveň a šírku kompetencií a rozsah zodpovednosti. Kým vplyv a intervencia štátu, v zmysle právnej, administratívnej a finančnej podpory je všeobecne prijímaná, je nutné vyhnúť sa situácii, kedy mladí ľudia nebudú schopní vidieť význam a mať dôveru v politiku, ktorá by mala byť ich spoluvlastníctvom.

Medzinárodná skupina expertov skúmajúca mládežnícku politiku Slovenskej Republiky súc obmedzená krátkosťou návštev, ktoré podnikla, porozumela celkovému všeobecnému pocitu vyplývajúcejmu z diskusií s účastníkmi stretnutí, že reforma a rozvoj sú hlavnými prioritami krajiny.

Všetci respondenti prejavili výrazné zaujatie nedávnou "koloniálnou" minulosťou. Ešte stále si so sebou nesú bremeno "sovietizácie", čo má za následok, že výsledky dosiahnuté rokmi práce takmer upadajú do zabudnutia. Pre nás cudzincov bolo dôležité porozumieť tomu, že Slovensko ešte stále bojuje o prekonanie fenoménu totálnej štátnej kontroly, a že proces prijímania konceptu decentralizácie nie je jednoduchý. Následkom je, že prevažuje aura reaktivity, pričom nápady, štruktúry, iniciatívy a rozhovory sú nasmerované reaktívne voči prešľapom minulosti, neistému vývoju v súčasnosti a možnému opakovaniu minulých skúseností v budúcnosti. V rámci prieskumu sme dospeli k pozitívnym ale aj k menej pozitívnym záverom.

2. Európska mládežnícka politika – informácie o pozadí prieskumu

2.1 Prieskum národnej mládežníckej politiky Slovenskej republiky je dvanástym v poradí prieskumov realizovaných rôznymi medzinárodnými skupinami expertov z Direktoriátu pre mládež a šport Rady Európy. Počnúc Fínskom v roku 1997, pokračoval proces prieskumu v Holandsku, Švédsku, Španielsku, Rumunsku, Estónsku, Luxemburgu, Litve, Malte, Nórsku a Cypre. Jednotlivým prieskumom vo väčšine prípadov predchádzalo vydanie Národnej správy v danej krajine, ktorému nasledovalo vydanie medzinárodnej správy príslušného tímu expertov. V procese prieskumu litovskej mládežníckej politiky bol zavedený inštitút verejného pojednávania o oboch správach v hlavnom meste krajiny. Konečná prezentácia oboch správ je potom realizovaná pred Spojenou radou mládeže (CMJ) Rady Európy.

Mládežnícka sekcia Rady Európy tak získava objemný balík skúseností podporený rovnako pôsobivou sadou publikácií zameraných na zlepšenie formulácie a implementácie mládežníckych politík. Okrem národných a medzinárodných správ a z nich vyplývajúcich diskusií, boli pravidelne vydávané kľúčové texty indikujúce cestu smerom k lepšej spolupráci medzi vládou, organizáciami občianskej spoločnosti a výskumom, ku konsolidácii a šíreniu demokratických procesov a k presvedčivejším sadám cieľov, plánov a indikátorov politiky. Špeciálne treba spomenúť "Bielu knihu" Európskej komisie, ktorá vyšla pod názvom 'Nový impulz pre európsku mládež' (2001), spomenúť treba aj Williamsonovu kumulatívnu správu o prvých siedmych prieskumoch politiky mládeže, ktorá vyšla pod názvom 'Podpora mladých ľudí v Európe' (2002), ale tiež Konečnú správu o indikátoroch mládežníckej politiky (Rada Európy, 2003) a Siuralov 'Európsky rámec mládežníckej politiky' (2004). Tieto tri práce, okrem toho, že upozorňujú na potrebu prehodnotenia toho, čo je možné považovať za premyslenú, systematickú a praktickú mládežnícku politiku zameranú na podporu aktívneho občianstva a neformálneho vzdelávania mladých ľudí, tiež predstavujú obsiahly materiál o overených postupoch, kritických reflexiách a rozpracovaných koncepčných otázkach.

Zámerom nasledovného textu je, synoptickým spôsobom poskytnúť základný materiál pre formuláciu a implementáciu mládežníckej politiky vo forme výziev abstraktným

myšlienkam, prispieť k vycibreniu ambícií a k eliminácii potenciálneho nebezpečenstva spočívajúceho v prehliadnutí trhlín v politike.

2.2 Komplexnosť premietnutá do formulácie politiky mládeže pramení zo samotnej podstaty termínu "mládež". Definovanie 'mládeže' sa stalo takmer nočnou morou výskumníkov, ktorí sa pokúšali pripraviť výstupy z prieskumov pre tvorcov politiky. Napriek tomu, že historicky mohol byť termín "mládež" asociovaný s biologicky a psychologicky ohraničenými obdobiami, tento koncept sa časom stal zastaraným. Široké škály kontextov, v ktorých sa prechod z jednej fázy do druhej odohráva, sa stali tak komplexnými, ako rôznorodými sú možné situácie, v ktorých sa mladí ľudia môžu nachádzať. Diskusie o lineárnych presunoch, podmienenom spôsobe života a načasovaných presunoch cez formálny systém vzdelávania sa stali "*passee*" - nerelevantnými. To isté platí pre kategorizáciu mladých ľudí podľa veku, zamestnateľnosti či vnímanej sociálnej príslušnosti. Životný koncept mladých ľudí sa prieči prispôbovaniu sa jedinej kategórii. (du Bois-Reymond, 1998).

Na rozdiel od uvedeného, dnešní mladí ľudia stoja tvárou v tvár boju so sociálne skonštruovanými predstavami a ich vlastnými jasnými ambíciami a očakávaniami. Avšak je nutné podotknúť, že ani sociálne konštrukcie, ani osobné úsilie sa nevyvíjajú vo vákuu. A teda akýkoľvek pokus o vytvorenie verejnej politiky mládeže musí brať ohľad na vzťah, ktorý medzi nimi existuje. Ako povedali Friere a Shor (1987:18): 'Je to myslenie mladých ľudí, ktoré robí spoločnosť takou, akou je dnes? Alebo sa spoločnosť stáva niečím, čo vzbudzuje záujem mladých ľudí? '

Aby bol dosiahnutý kompromis medzi týmito dvomi otázkami, je nutné špecifikovať "myslenie mladých ľudí" v zmysle práv, povinností, potrieb a aspirácií vo svetle svedectiev výskumníkov, minulých skúseností a alternatív vyplývajúcich zo súvislostí. Reakcie spoločnosti na spôsob, akým mladí ľudia dotvárajú svoj priestor a životnú realitu vychádzajúc zo spoločnosti, ktorá sa stáva čoraz viac heterogénnou, individualistickou a zameranou na vedomosti, nemôžu byť prehliadané v kontexte otázok ako inter- a multi-

kultúrnosť, globalizácia, celoživotné vzdelávanie, nezamestnanosť, násilie a zdravotné hrozby.

Lekcie a výstupy, ktoré sú produktom doteraz zrealizovaných seminárov, sieťovacích stretnutí, poradenských procesov a prieskumov politik realizovaných Radou Európy vytvorili zreteľný a použiteľný rámec pre formovanie mládežníckej politiky.

2.3 Vzhľadom na vzťah, ktorý existuje medzi ‘rozmyšľaním’ mladých ľudí a ‘reakciami’ spoločnosti, jedným z hlavných princípov tvorby verejnej politiky mládeže je **princíp integrácie**. Integrovaná mládežnícka politika podporuje medzisektorový prístup, cez ktorý je udržiavaná koordinácia mládežníckych záležitostí, ale ktorý zároveň garantuje ‘lepšiu integráciu mládežníckej dimenzie do iniciatív iných politik’ (Európska komisia, 2001:5). Tento prístup je podporený aj jedným z návrhov v deklarácii Konferencie ministrov Rady Európy zodpovedných za mládež (Thessaloniki, 2002), ktorý hovorí, že ‘mládežnícke politiky majú mať prierezovú, medzisektorovú dimenziu’. Takýto prístup by bol preventívnym opatrením, aby sa otázky mládeže nestali doménou jednej sféry verejnej správy, napríklad vzdelávania alebo zamestnanosti. Týmto samozrejme nechceme relativizovať **hodnotu koordinujúceho orgánu** (hybnej sily), najmä ak tento orgán sprostredkuje hlavným účastníkom mládežníckej politiky - vláde, mimovládny organizáciám a samotným mladým ľuďom - ‘zapojenie cez otvorenú metódu koordinácie’.

Koncepty integrácie a koordinácie sú preto považované za aplikovateľné na inštitucionálnej ale aj základnej operačnej úrovni. Na inštitucionálnej úrovni sa očakáva zapojenie širokého spektra ministerstiev, vrátane ministerstiev ‘školstva, práce, zdravotníctva, výstavby, sociálnych vecí, rodiny a ochrany dieťaťa, voľného času a kultúry, spravodlivosti a životného prostredia’ (Rada Európy, 2003:7). Na základnej operačnej úrovni sa očakáva práca s prioritnými témami zadanými ako ‘balíky príležitostí a skúseností’, menovite participáciou; aktívnym občianstvom; neformálnym vzdelávaním; informačným servisom; prístupom k novým technológiám, zdravotným službám, bývaniu, platenej práci, športu a voľnočasovým aktivitám a bezpečnému okoliu; mobilitou; spravodlivosťou a právami mladých.

2.4 Druhý princíp, ktorý tvorí základ porozumenia a implementácie koherentnej a intersektorálnej národnej politiky mládeže, sa dotýka vývoja **špecifickej legislatívy**. Rola štátu, ustanovenie adekvátnych štruktúr a dôvera v právny poriadok sú natoľko udržateľné, aká adekvátne je legislatívny podpora, ktorú sprostredkovávajú. Regulačné mechanizmy, transparentnosť v zmysle práv a povinností, jednoznačné kritéria pre financovanie, zodpovednosť a politický záväzok sú základnými predpokladmi. Prijatie špecifických zákonov – mimo ostatnej legislatívy – prispeje k prehľadnejším podmienkam pre aktívnu participáciu mladých ľudí a bude jasnejšie komunikovať politickú vôľu. Právne podporené štruktúry napomáhajú vstúpiť mladým ľuďom a mimovládnym organizáciám rešpekt voči právnemu poriadku ako transparentnému faktoru prispievajúcemu k demokratickým princípom. Na národnej úrovni by takýto prístup eliminoval nedostatok inštitucionálnych prepojení, ktorý môže byť pociťovaný medzi štátom a regionálnymi a lokálnymi úrovňami. Taktiež by umožnil elimináciu rozličných a možno aj rozdielnych názorov na rôznych úrovniach, a tak ochránil mladých ľudí pred obavami nad rovnosťou príležitostí. To isté platí pre oblasť tvorby rozpočtov. Jasné informácie o tom, kto financuje čo, a akým spôsobom funguje komplementárne financovanie programov / projektov, umožnia mladým ľuďom získať jasnejší pohľad na koncepty organizácie a združovania sa.

2.5 Hodnovernosť koncepcie národnej politiky mládeže do veľkej miery závisí od rozsahu a relevantnosti výskumného základu. Porozumenie fenoménu mládeže, či už v oblasti trendov alebo životných podmienok, nemôže byť postavené napríklad len na všeobecne rozšírených presvedčeniach či definíciách "nedávnej minulosti". Konštantne sa meniace sociálne, politické a ekonomické podmienky si vyžadujú od tvorcov politik, výskumníkov a poskytovateľov služieb účasť na realite. Vo vnútri tohto trojuholníka leží význam aktuálnych výstupov výskumu, prieskumu postupov a zvažovanie najaktuálnejších dostupných údajov tvorcami politik. Stručne povedané, výzvou dneška je **mládežnícka politika postavená na overených informáciách** – na dokázaných faktoch pochádzajúcich z aktuálnej výskumnej práce, z procesu šírenia overených postupov, a z osadzovania zistení do kontextu špecifického prostredia, v ktorom je daná politika formovaná.

2.6 Hovorí sa: ‘Chuť pudingu je v jeho požívaní!’ Keďže sa recepty na puding líšia v závislosti od tradícií, zručností a talentu kuchára, reakcia jeho konzumentov napovie veľa o jeho chuti, prísadách a použitom spôsobe varenia.

Možno by sa dala v tomto momente vytvoriť analógia medzi implementáciou a výkonom mládežníckej politiky. Každá krajina má svoje tradície a hodnotové systémy, a teda každá má vlastný pohľad na otázky mládeže. Národné politiky sú koncipované so zámerom riešiť konkrétne otázky v súlade s vnímanými potrebami a problémami rôznych kategórií účastníkov sociálnych procesov. Štruktúry sú vytvárané na rôznych úrovniach v nádeji, že bude implementácia politik prebiehať tak hladko, ako je to len možné. V priebehu dohodnutých intervalov alebo pri špeciálnych príležitostiach sú politiky skúmané a prehodnocované, niekedy v rámci konzultačného procesu s voličmi a inokedy len so zástupcami administratívy.

Ak sa analógia rozvinie ďalej, mládežnícka politika môže ale aj nemusí obstať počas aj po procese implementácie. Po stanovení základných požiadaviek integrácie, koordinácie, financovania, prioritných tém a skutočnej participácie cieľových skupín sa tvorba mládežníckej politiky stáva dynamickým procesom. Počas fázy implementácie vynášajú skutočne dodávané "produkty" do popredia ‘samotné "gro" mládežníckej politiky’ (Siurala, 2004:12). Budú kladené otázky o:

- (a) cieľoch politiky (sú jasné?, orientované na príležitosti? na vzdelávanie?);
- (b) interpretácii jej efektivity (zasahuje všetky kategórie mladých ľudí?);
- (c) identifikácii ‘príležitostí a skúseností’ mladých ľudí (celoživotné, formálne, neformálne vzdelávanie, a i.; vid’ strana 7);
- (d) zdieľaní kompetencií a úrovniach participácie (vrátane mládežníckych organizácií a mladých ľudí);
- (e) financovaní projektov a finančnej podpore pre mládežnícke organizácie;

- (f) hodnovernosti a miere zaangažovanosti domén / štruktúr, zodpovedných za zachovanie jednotlivých aspektov mládežníckej politiky v iných politikách na intersektorálnej úrovni;
- (g) univerzálnych a prelínajúcich sa problémoch a témach (informácie, participácia, aktívne občianstvo, rovnosť príležitostí, prístup a inklúzia);
- (h) identifikácii medzier (nedostatok prostriedkov a vyškolených pracovníkov, dostatočná citlivosť voči potrebám a inklúzia menšín, a i.);
- (i) výkonnosti a efektívite legislatívnej podpory ; a
- (j) relevantnosti celkového projektu v zmysle najnovších výsledkov výskumu.

Ak má politika mládeže obstať, bude nutné poskytnúť odpovede na tieto otázky. Rada Európy navrhuje, aby boli aplikované kritéria použité ako **indikátory** pre hodnotenie ktorejkoľvek politiky mládeže. Odporúča sa, aby sa v spolupráci so všetkým cieľovými skupinami / potenciálnymi príjemcami podpory zapojenými do vývojového procesu tvorili indikátory súbežne s cieľmi. Zoznam 14 indikátorov je súčasťou publikácie 'Experts on Youth Policy Indicators – Final Report' (2003) - "Experti o indikátoroch mládežníckej politiky - záverečná správa" (2003).

Nasledovná časť správy je zameraná na základné podmienky výkonu mládežníckej politiky, a to na funkcie národných a lokálnych štruktúr a ich prínos k rozvoju inter-sektorálnej politiky mládež s dôrazom na participáciu, autonómiu a neformálne vzdelávanie.

3. Implementácia mládežníckej politiky

3.1 Národné a lokálne štruktúry

Podľa Národnej správy (NS) Slovenskej republiky (strany 16 –22), existuje niekoľko štruktúr, ktoré majú prispieť k rozvoju slovenskej národnej politiky mládeže.

Slovenské ministerstvo školstva, prostredníctvom Odboru pre deti a mládež, nesie zodpovednosť a zároveň garantuje implementáciu politiky. Napriek tomu, že prijíma rolu sekretariátu, zodpovednosť za implementáciu deleguje na IUVENTU, ktorá koordinuje a organizuje množstvo aktivít. Ministerstvo predsedá Rade vlády pre deti a mládež – poradnému orgánu vlády, a táto je zodpovedná za „politiku grantovej podpory ministerstiev s agendou detí a mládeže“ (NS, str.17).

V Národnej správe sa uvádza, že aj iné ministerstvá, vrátane ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, ministerstva zdravotníctva, ministerstva vnútra a ministerstva kultúry, prispievajú k realizácii cieľov v tejto oblasti.

Medzinárodný prieskumný tím mal príležitosť stretnúť sa so zástupcami viacerých národných štruktúr. Napriek tomu, že niektoré z obmedzení vnímaných medzinárodným tímom boli spomenuté v Národnej správe na stranách 23-24, považuje za dôležité pomenovať niektoré závery, vyplývajúce z diskusií s účastníkmi diskusie:

- i. Obavy vzbudzuje fakt, spomenutý pri viacerých príležitostiach na stretnutiach prieskumného tímu, že Rada vlády pre deti a mládež nefunguje tak, ako by mala. Nestretáva sa častejšie než tri až štyri krát ročne a zdá sa, že nemá žiadne právomoci umožňujúce aktiváciu systémov.
- ii. Povzbudzujúcim zistením je, že Slovenská republika má „hybnú silu“ rozvoja mládežníckej politiky zosobnenú v ministerstve školstva. Národná správa (strana 16) obsahuje súhrn agendy Odboru pre deti a mládež. Zdá sa, že tento odbor je nielen „motorom“ implementácie iniciatív v oblasti mládežníckej politiky, ale tiež iniciuje

- aktivity, pripravuje a podporuje programy a navrhuje témy pre výskum. Dojem, ktorý získal prieskumný tím je, že sa všetko vracia ku vzdelávaniu, čo ponecháva málo priestoru pre autonómiu iných potenciálnych účastníkov procesu.
- iii. Všetky ostatné ministerstvá deklarujú vzájomnú spoluprácu a kooperáciu s ministerstvom školstva. Napriek tomu, že sa zapájajú do vývoja politik v oblasti sociálnej starostlivosti, zdravotníctva, životného prostredia, zamestnanosti a kultúry, zameraných aj na mladých ľudí, existuje ešte množstvo konceptuálnych výziev, ktoré si vyžadujú konkrétnu a viditeľnú spoluprácu a koordináciu. Napríklad integrácia vzdelávania, sociálnej práce a politiky rodiny a detí nie je presvedčivo zjavná. Viacerí respondenti reflektovali na tému potreby Zákona o mládeži. Takýto zákon by prispel k vytvoreniu platformy pre všetky zainteresované strany, ktorá by poskytla priestor pre diskusie a komplexnú a efektívnu implementáciu.
  - iv. Kým ministerstvo kultúry zdanlivo nenechá kameň na kameni (organizuje národné udalosti, podporuje amatérov, ponúka špeciálne zľavy a iné podporné aktivity) v snahe propagovať a podporiť kultúrne aktivity, je konfrontované s “jedným nepríjemným faktom”. Prieskumný tím bol informovaný o tom, že je veľmi náročné získať sponzorov na kultúrne projekty. Samotné ministerstvo nemá dostatočné finančné zdroje na podporu všetkých aktivít, následkom čoho musí byť odmietnutá veľká časť žiadostí o podporu. Spomenuté bolo číslo 20% úspešnosti žiadostí (600 z 3000). Zároveň bol spomenutý fakt, že nie sú vedené žiadne presné štatistiky o grantovom systéme podpory.
  - v. Otázky ochrany prírody vo forme vzdelávacích programov a projektov na školách a pre študentov a učiteľov na univerzitách, ale aj spolupráca na medzinárodnej úrovni (napr., projekt Life Nature – „Život prírody“), terénna práca a publikovanie materiálov s environmentálnou tematikou sú primárnymi oblasťami záujmu Odboru pre styk s verejnosťou Ministerstva životného prostredia SR. Všeobecne považujú mladých ľudí za otvorených voči environmentálnym otázkam, no stále pretrváva vnímanie mladých ľudí cez prizmu predpokladu, že veľká časť populácie mladých ľudí nemá záujem o nič, čo vyúsťuje „napríklad do konzumácie a závislosti na drogách”. Tento výrok je pomerne tvrdo naformulovaný, ale môže sa stať podnetom pre neformálne prehodnotenie stratégií v tejto oblasti. Z analýzy informácií

poskytnutých prieskumnému tímu vyplýva, že je environmentálne povedomie propagované plošne, no príliš formálnym spôsobom.

- vi. Formálne a štatutárne ustanovenia pre prípady nezákonných či trestných činov trestne zodpovedných mladých ľudí aj tých, ktorí legislatívne zadefinovaný vek trestnej zodpovednosti (15 rokov) ešte nedosiahli, sú jasne zadefinované. Ministerstvo vnútra spolupracuje s políciou, rodičmi, sociálnymi pracovníkmi, vzdelávacím sektorom, mimovládnyimi organizáciami a inými ministerstvami v snahe získať kontrolu nad kriminalitou a predchádzať jej. Názory mladých ľudí na takú dôležitú oblasť života priestor nedostali, najmä vzhľadom na fakt, že Zákon o prevencii kriminality je zatiaľ len predmetom diskusií – rok 2006 bol definovaný ako termín ukončenia jeho prípravy.

Prieskumný tím by sa bol rád dozvedel niečo o domácom násilí, šikane na školách či trestných činoch spojených so špecifickým životným štýlom – čo sú témy, ktoré by mali byť adresované ako témy mládežníckej politiky.

- vii. V Slovenskej republike je viditeľná schéma, zjavná aj v iných členských krajinách EÚ ohľadne konzumu alkoholu, fajčenia, zneužívania drog, stravovacích návykov a predčasnej sexuálnej aktivity. Sú si vedomí reality, ministerstvo zdravotníctva stojí v prvej línii vo svojej snahe o vzdelávanie a prevenciu. Cielene pracuje so školami (študentmi a učiteľmi) a rodičmi, spolupracuje s ESPAD a vedie kampane proti excesom a v prospech zdravého životného štýlu a nerizikového správania.

Z diskusií vyplynuli štyri dôležité fakty vyžadujúce si pozornosť: (a) prvý kontakt s rizikovým správaním sa zväčša odohrá v rámci voľného času; (b) výskumy poukazujú na to, že voľný čas nie je na Slovensku organizovaný; (c) finančná podpora voľnočasových centier / mládežníckych klubov chýba; a (d) školské kluby po vyučovaní už neexistujú.

Prieskumný tím nemal príležitosť, najmä z dôvodu nedostatku času, verifikovať všetky štyri tvrdenia. Avšak to mu nebráni v doporučení, aby programy rozvoja mládežníckej politiky vzali do úvahy nasledovné:

- (i) rolu neformálneho sektora (mládežníckych klubov, voľnočasových centier, rovesníckych vzdelávacích programov) namiesto koncentrácie pozornosti na formálny sektor;

- (ii) efektívnu a transparentnú finančnú podporu pre neformálny sektor; a
  - (iii) znovu sa vracajúcu potrebu venovať pozornosť rizikóvemu správaniu: čo treba urýchlene riešiť? Je to zneužívanie liekov (drog) či tabakových výrobkov alebo alkoholu? Je viac treba prevenciu či „harm reduction“ (redukciu potenciálne škodlivých následkov rizikóvého správania)?
- viii. IUVENTA je nezisková štátna organizácia priamo riadená Ministerstvom školstva SR. Podľa informácií, ktoré prieskumný tím získal o tejto organizácii (prostredníctvom informačného listu, dvoch pracovných stretnutí, počas interview so zástupcom ministerstva školstva, a počas návštevy v jednom z dvoch veľkých priestorov patriacich inštitúcii), má táto inštitúcia plniť prominentnú úlohu, ktorá sa od nej očakáva vo vzťahu k podporným službám, výskumu a rozvoju práce s mládežou. IUVENTA tiež nesie zodpovednosť za koordináciu Národnej správy. Prieskumný tím sa skláňa pred neocenenou prácou tejto inštitúcie. Má však dve otázky, ktoré ostali nezodpovedané:
- (a) Akým spôsobom je využívaný majetok (budovy) IUVENTY v kontexte informácie, ktorá bola poskytnutá prieskumnému tímu o tom, že sa IUVENTA teraz špecializuje na prácu s mládežou, a po druhé, že “budova nie je využívaná pre prácu s mládežou ale výlučne pre administratívne účely!” (stretnutie 15.02.05);
  - (b) Aká úroveň priority je pripisovaná neformálnemu vzdelávaniu, ktoré je intenzívne asociované s prácou s mládežou?
- ix. Rada mládeže Slovenska (RMS) je, slovami jedného jej predstaviteľa “nedostatočne známa” a jej hlavnou starosťou je, že veľa ľudí stále “hovorí o mladých, namiesto s mladými” [výrok respondenta, vrátane dôrazu na slovné spojenie]. Tieto dva presne výroky reflektujú pohľad, ktorý si osvojil aj prieskumný tím. Napriek tomu, že sa RMS aktívne zapája do rôznych aktivít, servisného a advokačného charakteru (NS, str. 17), na Slovensku aj v rámci Európskeho mládežníckeho fóra a CDEJ, nie je jasné (a) do akej miery je nezávislá od vlády a nakoľko vníma slobodu v možnosti vyjadrovať názory odlišné od tých prezentovaných úradmi; (b) ako aktívne sa Rada mládeže zúčastnila prípravy Národnej správy a rozvoja politiky mládeže okrem komentovania prvotného návrhu; (c) nakoľko reprezentatívne sú mládežnícke

- organizácie zastúpené v Rade mládeže Slovenska (41 organizácií? – NS, str. 17; 36 organizácií? – interview s predstaviteľom Rady, 14.02.05; 20 organizácií? 9 pozorovateľských a 2 partneri? – publikácia „Rada mládeže Slovenska“, str. 32-51, vydaná s finančnou podporou Ministerstva školstva); a (d) aká je úroveň zapojenia mimovládnych organizácií, keď štát nemá pomenovanú politiku práce s nimi.
- x. Nadácia mládeže Slovenska je nezávislou nadáciou, ktorá spravuje vlastný majetok. Má závideniahodnú úlohu distribuovať zdroje generované jej vlastníctvom. Nadácia podporuje rôzne inštitúcie, ktoré poskytujú špecifické služby “neorganizovanej mládeži”, mládežnícke organizácie so špeciálnymi potrebami, profesionálny rozvoj dobrovoľníctva a vzdelávacie programy pre mládežníckych vodcov (NS, str.19). Prieskumný tím nedokázal získať prehľad o tom, ako sú zdroje nadácie distribuované, a na základe akých kritérií je pridelená podpora. Napriek tomu, že Národná správa odkazuje čitateľa na web stránku www.nadacianms.sk ako zdroj ďalších informácií, obsah stránky je len v slovenskom jazyku, a preto nedáva možnosť nájsť odpovede na tieto dôležité otázky.
- xi. Zdá sa, že existuje strnulá inštitucionálna separácia medzi jednotlivými inštitúciami zaoberajúcimi sa mládežou, ktorá sa stáva obzvlášť viditeľná pri prechode mladých ľudí zo školy do práce. Prieskumnému tímu bolo umožnené navštíviť Úrad práce, sociálnych vecí a rodiny v Košiciach a Prešove. Tím bol počas svojich dvoch návštev uistený o implementácii postupov pre zlepšenie perspektívy zamestnania sa nezamestnaných. Hlavné témy, vrátane tréningových schém, podpory v nezamestnanosti, pracovných príležitostí a problémov Rómov, budú predmetom reflexie v časti 4.

Z prieskumu však ešte vyplynulo nasledovné:

- (a) očakáva sa lepšia spolupráca medzi ministerstvom práce a ministerstvom školstva;
- (b) pomenovaná bola vnímaná neochota ministerstva financií poskytnúť efektívnu finančnú podporu;
- (c) trh práce nefunguje tak, ako by mal;
- (d) obmedzenia štátneho rozpočtu sú veľmi zväzujúce; a

(e) 'miestne' úrady nie sú autonómne – v sektore stále prevažuje centralizovaný systém.

- xii. Prieskumný tím navštívil dve regionálne centrá voľného času: Mikado (plánovane) a centrum na Hemerkovej ulici (neplánovane) v Košiciach.

V Košiciach je 16 takýchto centier, ktoré sú organizované na troch rozličných úrovniach: mestské, regionálne a súkromné. Centrá spadajúce pod mesto a regionálnu správu sú financované miestnym úradom, kým ministerstvá podporujú tie súkromné. Finančná podpora je závislá od počtu „detí“ zúčastňujúcich sa aktivít (dotácia na hlavu). Centrum Mikado nemá oficiálny štatút, mladí ľudia sa nezúčastňujú riadenia centra a nenesú žiadnu zvláštnu zodpovednosť. Vekovú štruktúra členov je medzi 6 a 15 rokmi, tak ako to definuje príslušný zákon, poskytovatelia služieb nemajú absolvovaný špeciálny tréning pre prácu s mladými ľuďmi. Centrum je otvorené medzi 16.00 a 18.00, od pondelka do piatku. Vyjadrená bola ľútosť nad nedostatkom legislatívnej podpory pre neformálne vzdelávanie – v zmysle získavania životných zručností a možností zmysluplného využívania voľného času.

Nech sa takéto detaily zdajú akokoľvek nedôležité pre otázky politiky mládeže, poukazujú na možnosti, ktoré mladí ľudia strácajú v oblasti získavania „jemných“ životných zručností, ktoré ponúka proces neformálneho vzdelávania, vrátane skutočnej participácie, experimentálneho vzdelávania a autonómie medzi inými. Nad to, nie je možné príliš jasne definovať systémy finančnej podpory. Prieskumný tím bol informovaný o tom, že centrum navštevuje približne 200 až 250 mladých ľudí počas jedného týždňa (teda asi 50 denne), aj keď návštevnosť väčšinou predstavuje skôr 14/15, ako si všimol tím počas návštevy.

Zjavne ešte stále dochádza k niektorým nedorozumeniam / nesprávnym záverom, ktoré sú výsledkom procesu prebiehajúcej transformácie slovenskej spoločnosti. Niektoré veci je nutné čo najskôr objasniť, napríklad: pracovníci s mládežou nemôžu byť považovaní za pedagógov; neformálne vzdelávanie sa týka celoživotného vzdelávania – je indikátorom demokratických procesov vo vzdelávaní a prináša príležitosti pre emancipáciu a participáciu.

3.2 “Dobré vzdelanie je základným predpokladom dobrého pracovného uplatnenia” (Úrad splnomocnenkyne vlády pre rómske komunity, 03.11.04) – výrok, ktorý zreteľne naznačuje potrebu dôkladného pochopenia komplexného prístupu ku vzdelávaniu.

Aby si čitateľ získal lepšiu predstavu o dôvode, pre ktorý Slovenská republika požiadala medzinárodný tím o zahrnutie oblasti spojenej s obdobím prechodu zo školy do práce do prieskumu, tento výrok môže byť porovnaný s výrokom zástupcu Odboru pre deti a mládež Ministerstva školstva SR, ktorý povedal „Slovenská republika nerozumie významu konceptu neformálneho vzdelávania – ale ho praktizuje” (03.11.04).

Na druhej strane, dopad uvedeného okrem iného poukazuje na potrebu prepojenia na rozvoj aktivít v prospech reformy vzdelávacieho systému vrátane učebnej osnovy, reformy vysokoškolského vzdelávania a systému ďalšieho vzdelávania, prípravy Zákona o vzdelávaní a Zákona o športe. Na tieto otázky môže byť previazaný vznik školiacich inštitúcií, ktoré okrem iného budú poskytovať možnosť získavať nové zručnosti / zážitky v preberaní zodpovednosti s podporou kvalifikovaných osôb. Na školách sa tiež nachádzajú “vzdelávací konzultanti”, ktorí sa stretávajú so študentmi a ich rodičmi, aby podporili prechod mladých ľudí zo školy do pracovného sveta.

Taktiež, doposiaľ nebolo možné dostať konkrétnu odpoveď na otázku: “Deje sa na Slovensku neformálne vzdelávanie?” Pretože, ak k neformálnemu vzdelávaniu dochádza, autonómia najmä mimovládnych organizácií je nedotknuteľná a je vhodné vyhýbať sa akýmkoľvek zmluvným obmedzeniam. Toto sa však zatiaľ nezdá byť realitou v sfére školstva Slovenskej republiky, ani mimo formálneho systému vzdelávania. Kľúčovým hráčom v tomto ohľade je IUVENTA, ako štátna nezisková organizácia, ktorá je *priamo* riadená Ministerstvom školstva (Informačný leták) neopomínajúc jej prominentnú rolu v Rade vlády pre mládež a Rade mládeže Slovenska. Iné na mládež zamerané organizácie, ako napríklad Nadácia mládeže Slovenska, národná rada mládeže a Nadácia pre deti Slovenska sú zapojené do poskytovania celej škály služieb mládežníckym organizáciám a jednotlivcom, do prezentácie potrieb mladých ľudí voči štátu, a do účasti na národných a medzinárodných platformách. Často sa však ozývali sťažnosti na nedostatok podpory

v zmysle ľudských a finančných zdrojov – komponentov, ktoré do veľkej miery ovplyvňujú ich nezávislosť. Okrem toho, “štát nemá pomenovanú stratégiu pre prácu s mimovládnyimi organizáciami” (Rada mládeže Slovenska, 02.11.04) takže, napriek tomu že je oficiálne “[neformálne vzdelávanie] praktizované” – IUVENTA “koná v roli Národnej agentúry pre EÚ program Mládež a tiež implementuje projekt EURODESK” – k dispozícii nie sú dostatočné zdroje pre prácu s mládežou, zabezpečenie reálnej participácie mladých ľudí na živote spoločnosti a podporu úlohy, ktorú plnia kluby mladých / mládežnícke organizácie v procese rozvoja mládežníckej politiky.

Zdá sa, že na Slovensku prevláda skôr formálne porozumenie procesu vzdelávania, kým ‘neformálne vzdelávanie/učenie’ je považované skôr za produkt kurzov než za systém otvorených príležitostí na učenie sa, pri ktorých majú jednotlivci priestor a slobodu pre rozhodovanie a voľný výber.

Medzinárodný prieskumný tím oceňuje fakt, že počas relatívne krátkeho časového obdobia, zahmleného dilemami prechodu do novej formy a systému, bola vytvorená komplexná sieť štruktúr s cieľom vyvinúť integrovanú mládežnícku politiku. Avšak, okrem obmedzení spomenutých v NS na stranách 23-24, je nutné prijať fakt, že koncepty koordinácie, spolupráce a spoločného manažmentu ešte nedostali dostatočný priestor. Otázka toho, kto nesie zodpovednosť za mládež (a voči nej) stále nie je zodpovedaná. Taktiež, odhliadnuc od toho aká priorita je pripisovaná decentralizácii v Slovenskej republike, zdá sa, že existujú vážne nedostatky v oblasti autonómie niektorých agentúr a organizácií, pretože všetko sa zdá byť ponechané na ministerstvo školstva; a každý zdanlivo čaká na to, až niekto iný rozhodne.

Hlavným problémom, ktorý je nutné riešiť, je potreba vytvoriť výraznejší priestor pre skutočnú participáciu na rozhodovacích procesoch, zadefinovať jasnejšiu stratégiu tvorby finančných zdrojov a prevrat v oblasti poskytovania a propagácie hodnoty neformálneho vzdelávania. Implementácia zákonov definujúcich prácu s mládežou a rámec pre financovanie a co-financovanie

procesov a mimovládnych organizácií je považované za nevyhnutný predpoklad funkčnosti systému.

---

4. Mládežnícka politika v Slovenskej republike - hlavné výzvy

4.1 Ako už bolo načrtnuté v prvej časti tejto správy, štátna správa Slovenska prešla mnohými zmenami pod viacerými monarchiami. Tieto boli následne nahradené správou administrovanou štátnymi orgánmi a inštitúciami Československej republiky. Zriadením nezávislej Slovenskej republiky v roku 1993 bol spustený progresívny proces obnovy administratívneho systému.

Od 1. januára 2004 vykonáva správu štátna administrácia na centrálnej úrovni. Centrálné orgány majú operačné jednotky na regionálnej úrovni. Počet regiónov je identický s počtom samosprávnych teritoriálnych jednotiek. “V súčasnej dobe je na Slovensku 8 regiónov a 2770 obcí” (Konzultant pre decentralizáciu verejnej správy, Úrad vlády, 05.11.04). Medzi oboma úrovňami miestnej samosprávy (obcami a vyššími územnými celkami), neexistuje vzťah vzájomnej nadriadenosti či podriadenosti.

http://www.vlada.gov.sk/decentralizacia/dokumenty/vniznansky_en.rtf

Takmer dramatické zmeny, ktoré sa odohrali v oblasti štátnej správy na začiatku roku 2004, viedli k redistribúcii veľkého množstva kompetencií zo štátnej úrovne na obce a vyššie územné celky. Cieľom bolo zvýšiť aktívnu participáciu lokálnych úradov, podporiť efektivitu a zvýšiť kvalitu štátnej správy. V tomto procese je možné nájsť reflexiu konceptu DECENTRALIZÁCIE prijatej vládou Slovenskej Republiky. Slovensko ako relatívne nová demokracia sa naladilo na radikálnu transformáciu širšieho politického, sociálneho a ekonomického systému.

Decentralizácia prináša so sebou presun právomocí a zodpovednosti za výkon verejných funkcií z inštitúcií centrálnej vlády na podriadené či kvázi nezávislé vládne organizácie alebo

dokonca na súkromný sektor. Tento proces je nositeľom prísľubu pre zlepšenie služieb občanom, keďže občianska participácia a zodpovednosť majú tendenciu zvyšovať reaktivnosť verejných politik. Žiaden štandardný model decentralizácie neexistuje, rovnako ako neexistuje jediná cesta k lokálnej správe. Kontext, načasovanie a postupnosť decentralizácie sú výsledkami politických procesov. Stratégie decentralizácie môžu byť postupné alebo rýchle, čiastočné či komplexné. Existujú tiež limity decentralizácie ako stratégie. Akékoľvek uvoľnenie priamej kontroly či presunutie právomocí vytvára priestor pre opozíciu či rozdrobenie v kritických momentoch. A tu sa dostávame k jednej z hlavných tém tejto časti, ktorá leží v centre záujmu tvorcov mládežníckej politiky na Slovensku. Počas série stretnutí medzinárodného prieskumného tímu so zástupcami jednotlivých ministerstiev, Národnej rady SR, Rady mládeže Slovenska a iných organizácií, sa predmetom debaty stala buď otázka **decentralizácie** alebo jej pridružené koncepty **participácie** (v zmysle rozhodovania a implementácie iniciatív) a **koordinácie**. Kým na slovenskej strane bol tento problém interpretovaný na základe jej vnímania a presvedčení, prieskumný tím sa snažil získať objasňujúce informácie a abstrahovať špecifiká priamo sa týkajúce procesu formulácie mládežníckej politiky. Častou odpoveďou na otázky, ktoré by viedli k objasneniu súčasnej situácie a perspektív budúcnosti bolo: "ako iste viete, sme v procese decentralizácie, takže je veľmi ťažké sprostredkovať vám presný obraz". Prieskumný tím získal dojem, že takto pochodili nielen externý pozorovatelia ale aj tí priamo a interne zapojení do jednotlivých procesov.

Hlavnými oblasťami zverenými procesu decentralizácie sa zdajú byť vzdelávanie a financie. Paralelné reformy prebiehajú nasledovne:

(a) kým Odbor pre deti a mládež Ministerstva školstva SR prebral rolu koordinátora medzi ministerstvami a rolu administratívneho sekretariátu, financovanie mládežníckej politiky bolo prenesené na lokálne úrady a regionálne kancelárie (Odbor základného a predškolského vzdelávania, 02.11.04); a

(b) kým Združenie miest a obcí Slovenska (ZMOS) je poverené úlohou reprezentovať záujmy svojich členov, monitorovať zákony týkajúce sa fiškálnej decentralizácie a

vyjadrovať sa k nim, jeden z najvyšších predstaviteľov združenia poznamenal, že “fiškála decentralizácia nemá vplyv na mladých ľudí” (ZMOS, 05.11.04).

Medzinárodný prieskumný tím bol postavený pred zdanlivo protirečivé vyjadrenia. Ak miestne a regionálne úrady nesú zodpovednosť za financovanie mládežníckej politiky, nie je jasné, ako je možné, že mladí ľudia, ktorí sú v tomto procese tí najdôležitejší, nie sú touto zmenou ovplyvnení. Zaujímavé je tiež, že napriek tomu, že grom slovenského konceptu decentralizácie je presun kompetencií z centrálnej štátnej úrovne na nižšie operačné úrovne, štát si “stále ponecháva manažment mládežníckej politiky” (02.11.04).

Prieskumný tím zachytil určitú neochotu na viacerých úrovniach a to najmä na ministerstve školstva a u predstaviteľov IUVENTY pro-aktívnejšie sa zaoberať procesom decentralizácie. Úloha národnej úrovne sa zdá byť interpretovanou v zmysle poskytovania poradenstva a podpory lokálnym a regionálnym úrovniam pri rozvoji moderných princípov práce s mládežou a poskytovania ďalšieho vzdelávania pre podporené organizácie a zástupcov a pracovníkov regionálnych a lokálnych mládežníckych centier. Často sa objavoval názor, že finančná zodpovednosť bola decentralizovaná, a preto musí teraz národná úroveň čakať na požiadavky na spoluprácu od lokálnych a regionálnych partnerov. Zdalo sa, že predchádzajúci prístup "zhora-nadol" bol nahradený vákuom zodpovednosti a komunikácie, pričom národná úroveň zostala najsilnejším hráčom, ktorého kontakty na lokálne a operačné úrovne a ich aktivita súbežne vysychajú.

Aktívna participácia lokálnych úradov a iných inštitúcií zapojených do sektora vzdelávania sa zdá byť hodnotená z hľadiska “kurikulárnych reforiem”, organizácie mimoškolských aktivít IUVENTOU, aktivít religióznych organizácií a iných inštitúcií tretieho sektora (Oddelenie ďalšieho vzdelávania ....., 02.11.04). Zároveň sú však malé samosprávne obce zodpovedné za združovanie škôl s malým počtom žiakov, učitelia môžu byť priamo zamestnávaní školami následkom zmeny ich právneho štatútu a tiež sú podnikané kroky na prípravu systému vzdelávania na nové úlohy. Podľa Predsedu Komisie pre vzdelávanie,

mládež a kultúru parlamentu Slovenskej republiky existuje v súčasnosti “enormný problém s financovaním”, “neexistuje integrálny systém starostlivosti o mládež” a “veľmi dôležitá je investícia do vzdelávania” (02.11.04). Tak veľmi, že bol napríklad zavedený na školách "systém poukazov", prostredníctvom ktorých môžu rodičia "zakúpiť" svojim deťom miesto v školskom klube či záujmovom krúžku.

Združenie miest a obcí bolo voči systému poukazov skôr zdržanlivé. Avšak od doby, kedy štát poukazy zaviedol, si ZMOS nevytvoril konkrétny názor na tento krok napriek tomu, že negatívnej spätnej väzby nebol nedostatok. Keďže práve prebieha prvý rok aplikácie systému, ZMOS považuje tento rok za “testovacie obdobie”. Tento postoj nezdieľa Rada mládeže Slovenska, ktorá tento systém považuje za negatívny spôsob financovania aktivít a za podnet pre vznik “exkluzívneho klubu” (poskytovateľov služieb v systéme).

Spomenutá “exkluzivita” zjavne nie je doménou školského sektoru. Analýza výstupov z diskusie s predstaviteľmi ZMOSu poukazuje na potrebu ďalšieho objasnenia spôsobu, akým je implementovaný proces decentralizácie. Výrok jedného z jeho zástupcov, že fiškála decentralizácia nemá vplyv na mladých ľudí, zahŕňa tri dôležité prvky. Po prvé, distribúcia kompetencií medzi štátom a vyššími územnými celkami a štátom a mestami a obcami implikuje, že je na nižších úrovniach nájst’ spôsob, ako sa vysporiadať s deťmi a mladými ľuďmi – len nech sa to odohráva v medziach zákona. Po druhé, centrálna moc sa nevysporiadala s politikou mládeže ako takou, čo má za následok, že proces jej tvorby a revízie trvá dlho. Iniciatívu v tejto oblasti podniká najmä ministerstvo školstva. Po tretie, aj keď to nie je bežné, miestne úrady majú možnosť vybrať si, či budú alebo nebudú mať zadanú politiku mládeže!

Výsledkom popísanej situácie je, že mal medzinárodný tím príležitosť porozumieť pomenovaným obavám reflektovaným vo výrokoch ako “decentralizácia vedie ku problémom – ľudia nie sú pripravení na to, aby riadili život komunit a obcí” a “potrvá ešte mnoho, mnoho rokov, kým bude prijatý koncept decentralizácie”.

V zmysle rozvoja mládežníckej politiky vyplynuli ako dôležité témy prístupnosť a dostupnosť finančných zdrojov pre mimovládne organizácie, úroveň participácie mladých ľudí a ich zástupcov v procese formovania Národnej správy a samotnej politiky mládeže, ale aj problém koordinácie medzi ministerstvami, mimovládnymi organizáciami, regiónmi a obcami.

Medzinárodný prieskumný tím prišiel k záveru, že sa v súčasnosti ‘vertikálne štruktúry’ (Williamson, 2002:41) mládežníckej politiky:

(a) šíria okolo a zbiehajú k Odboru detí a mládeže Ministerstva školstva SR. Ministerstvo nesie zodpovednosť za politiku vzdelávania aj politiku mládeže.

Otázka: Patrí politika mládeže exkluzívne do oblasti vzdelávania? Vracia sa všetko ku “vzdelávaniu”?

(b) dotýkajú plánu fiškálnej decentralizácie naplánovanej na január 2006. Navrhovaný plán stojí na očakávaní, že jediným zdrojom pre obce a vyššie územné celky budú dane z príjmu (Miklos, I., minister financií, citovaný v *The Slovak Spectator* p.Pisárovou, vydanie 10, č.15).

Otázka: Aké stratégie sú zvažované pre dosiahnutie dohody o Zákone o financovaní mimovládnych organizácií? Existuje politika práce s mimovládnymi organizáciami? Ako ovplyvní spoplatnené vzdelávanie mládežnícku politiku?

(b) zaoberajú delegovaním a presúvaním úloh vyplývajúcich z procesu rozvoja mládežníckej politiky.

Otázka: Ako je v tomto procese zabezpečovaná konzistentnosť podpory pre mladých ľudí nezávisle od miesta, kde žijú?

4.2 PRECHOD MLADÝCH ĽUDÍ ZO ŠKOLY DO PRÁCE je len jedným z aspektov ich života – života, ktorý reflektuje ich vlastnú logiku a napreduje podľa ich

vlastného rytmu. Je dôležité uvedomiť si, že mladí ľudia sa aktívne pokúšajú tvarovať ich súčasnosť a budúcnosť, napriek tomu že ich obmedzujú ekonomické, sociálne a kultúrne podmienky.

Medzi štrukturálnymi a subjektívnymi / biografickými perspektívami teda existuje prepojenie. Tento vzťah je centrálny a je duálne ovplyvňovaný vzťahom medzi 'systémom integrácie' a 'sociálnou integráciou'. Napríklad, napriek tomu, že vzdelávací systém má viesť k sociálnej integrácii mladých ľudí, mladí ľudia sú odkázaní pri integrácii do spoločnosti na vôľu systému. Táto situácia vyplýva z faktu, že formálne vzdelávanie je často považované za jediný spôsob učenia.

Formálny systém vzdelávania zamestnaný meritokraciou, je neschopný postarať sa o tých, ktorí jeho sieťou prepadnú či už preto, že ich neoslovili jeho metódy, majú iné aspirácie, či sú obmedzovaní vlastnou predispozíciou (napr. fyzickým hendikepom, poruchou učenia). Pri zmene pohľadu na vec je možné považovať formálny systém vzdelávania za ideálneho partnera pre systém neformálneho vzdelávania / učenia. Integrujúci prístup k ekonomickej, sociálnej, vzdelávacej politike ale aj k politike zamestnanosti tiež napomôže jednotlivcom, ktorí prepadnú cez sieť formálneho systému. Inak zostanú títo 'prepadlíci' v skupine dlhodobo nezamestnaných napriek tomu, že majú zručnosti (tzkv. "soft skills") a skúsenosti získané z rodinného remesla, mládežníckych organizácii, dobrovoľníckej práce, tréningových schém či získané prostredníctvom rovesníckeho vzdelávania. Trojohá stolička, na ktorej spočíva úspech tejto stratégie, sa skladá z politiky vzdelávania, zamestnanosti a sociálnych služieb. Dôležité je nezabudnúť na to, že samotná mládežnícka politika nemôže vyriešiť problémy trhu práce. Participácia mladých ľudí na tomto trhu je najmä závislá na príležitostiach pre učenie sa vytvorených pred vstupom do pracovného sveta, vo formálnom systéme vzdelávania; v sprístupnení prostredia s rovnováhou medzi flexibilitou a istotou prostredníctvom formálneho uznania zručností získaných cestou neformálneho vzdelávania/učenia; a na samotnom trhu práce.

"Nezamestnaní mladí ľudia vo veku 15-24, predstavujú 37.2% celkového počtu nezamestnaných ľudí. Takmer 90% z nich ešte stále žije v spoločnej domácnosti s rodičmi". (Ministerstvo školstva v spolupráci s IUVENTOU, 2003:18).

Podľa Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny sa percento nezamestnaných mladých ľudí znižuje vďaka podporným službám kariérnych poradcov na školách. Berúc do úvahy fakt, že keď sa mladý človek stáva nezamestnaným, sa zároveň stáva znevýhodneným, ministerstvo školstva zaviedlo individuálne akčné plány. Okrem ťažkostí pri plošnej implementácii tohto nástroja, zahrňujúcej všetkých nezamestnaných, sa v súčasnosti presúva pozornosť najmä na potrebu osloviť všetkých jednotlivcov skôr než na proces vytvárania akčných plánov pre každého z nich. Odstrašujúce na akčných plánoch je okrem iného to, že sú postavené na pracovnej skúsenosti absolventov. Bolo všeobecne uznané, že existuje nesúlad medzi vzdelávacím systémom a požiadavkami trhu práce. Ministerstvo taktiež propaguje programy, ktoré by pomohli vyhodnocovať problémy pracovného trhu. Následné akčné plány sú vytvárané v úzkej spolupráci s poradným výborom. Pre nezamestnaných a tých, ktorí žijú pod hranicou chudoby, sú sprístupňované benefity a stimulačne dávky vrátane aktivačných príspevkov.

Považujeme za vhodné citovať návrh správy ‘Štátna politika Slovenskej republiky vo vzťahu k deťom a mládeži (Juventa / Ministerstvo školstva, 2004, časť 6, nečíslované):

- i. ‘Zamestnávateľia nie sú ochotní zamestnávať dlhodobo nezamestnaných žiadateľov o prácu.’;
- ii. ‘Situácia na trhu práce .... je tiež spôsobená nízkou vzdelanostnou úrovňou žiadateľov a v niektorých situáciách aj neochotou a pasívnym prístupom zamestnávateľov.’;
- iii. ‘Mladí ľudia sú často znevýhodnení ... dôvodom je nielen nedostatok praktických skúseností, ale aj to, že ich profesionálna príprava nezodpovedá podmienkam pracovného trhu.; a
- iv. ‘Časť mladých ľudí sa neustále pripravuje na kariéru bez toho, aby mali informácie o požiadavkách pracovného trhu.’.

Existuje niekoľko protichodných názorov na dôvody vzniku a na štruktúru nezamestnanosti mladých ľudí. Na jednej strane sa analýza nesúladu na trhu práce týka potrieb a zároveň aj prebiehajúcej reformy školstva. Na strane druhej, je uvádzaná ako faktor nesúladu nízka kvalifikácia mladých nezamestnaných, napriek tomu, že pomer predčasných odchodov zo vzdelávacieho systému je jeden z najnižších v Európskej 25-ke. (EK, 2005)

Diskusie medzinárodného prieskumného tímu tematicky zamerané na nezamestnanosť sa odohrávali na viacerých miestach. Okrem Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR vznikla príležitosť hovoriť o relevantných otázkach v Košiciach aj v Prešove.

Vo všeobecnosti sa zdá, že existuje veľký nedostatok v oblasti koordinácie medzi politikou pracovného trhu, politikou mládeže, školstvom a politikou vzdelávania, ekonomickou a regionálnou politikou a inými oblasťami sociálnej politiky, vrátane bývania a verejnej dopravy, ktorá je často považovaná za veľmi drahú.

Medzi zdôraznenými problémami je možno vidieť jasnú dichotómiu medzi rekvalifikáciou nízko kvalifikovaných jednotlivcov a podporou poskytovanou počas obdobia hľadania práce a certifikáciou takýchto tréningových schém. V prípadoch, kedy tréningové kurzy nie sú certifikované, pravdepodobnosť vylepšenia pozície jednotlivca na pracovnom trhu je minimálna ak nie nulová. Certifikácia je prepojená na pracovnú skúsenosť - ktorá je nedosiahnuteľná pre nezamestnaných. V súčasnosti je táto situácia ešte komplikovaná nízkymi maržami pre finančné zdroje na riešenie individuálnych prípadov. Jeden mladý muž vysvetľoval, že rekvalifikačný kurz, ktorý absolvoval nepostačoval k tomu, aby sa zlepšili jeho možnosti zamestnať sa, pretože tento kurz nebol certifikovaný, ani nenahrádzal nedostatok pracovných skúseností. Aby sa mohol kvalifikovať pre účasť na certifikovanom ďalšom vzdelávaní, potreboval pracovnú skúsenosť, ktorá ale bola pre neho nedostupná bez platného certifikátu o vzdelaní. Výsledkom je, že dlhodobo nezamestnaní zostávajú v procese hľadania si práce odkázaní sami na seba - ich situáciu navyše komplikuje fakt, že podpora pri samozamestnávaní je poskytovaná len tým, ktorí majú ukončený určitý stupeň vzdelania.

Druhou stranou mince je, že pracovné skúsenosti sú k dispozícii tým, ktorí sa zapoja do praktického vzdelávacieho programu pre absolventov - ktorý sa zdá byť rozumným riešením pre absolventov vyšších úrovni vzdelávania, ktorí sú znevýhodnení pre nedostatok pracovných skúseností. Avšak počet miest v týchto programoch je príliš malý na to, aby priniesli výrazný efekt. Financovanie pre tento typ programu sa pomerne rýchlo vyčerpáva vzhľadom na to, že zamestnávateľia, ktorí prijímajú učňov, profitujú z kompenzácií rovnako ako učni zapojení do programu.

Tímu poskytli informácie dvaja absolventi zapojení do praktického tréningu, ktorí mali pocit, že sú využívaní ako lacná pracovná sila bez toho, aby boli vedení/trénovaní pre možný štandardný pracovný vzťah po ukončení 6 mesiacov pracovného tréningu. Toto poukazuje na nedostatky v profesionálnej podpore mladých ľudí a ich zamestnávateľov.

Zdá sa, že existuje celá škála dôvodov pre aktuálny stav v tejto oblasti. Zdá sa, že rekvalifikácia a relevantné tréningové programy nie sú realizované v súlade s potrebami pracovného trhu, ale skôr prispôbené ponukám vzdelávacích organizácií. V tomto ohľade padla poznámka, že je možné „ľahko“ preskúmať potreby miestnych spoločností. Avšak v prípade, že neexistuje dostatočná perspektíva pracovných príležitostí alebo budúcej investície, či už lokálnej alebo zahraničnej, nie je vhodné nasledovať danú líniu. Jediným lúčom nádeje, ktorý respondenti pomenovávali v tomto ohľade, bol potenciálny vznik priemyselnej zóny v ich blízkosti.

Zdá sa, že proces zvyšovania zamestnateľnosti žiadateľov o prácu a politiky tvorby pracovných príležitostí nie sú dobre koordinované. Prieskumný tím nedokázal nájsť dôkazy toho, že by ekonomické reformy v oblasti znižovania daňového zaťaženia a podpory zahraničných investícií boli priamo napojené na reformu systému vzdelávania alebo politiky trhu práce. Manažment politiky trhu práce sa zdá byť charakteristický čakaním na efekty zahraničných investícií a reformy školstva a krátením si tohto času krátkodobými opatreniami.

Zároveň je nutné uznať, že k zložitosti situácie prispieva aj tlak Európskej komisie vyvíjaný v rámci Európskej stratégie zamestnanosti. Krajiny prechádzajúce procesom transformácie, vrátane Slovenska, sú v tomto procese tlačené k prijímaniu nových opatrení v náročnom tempe, čo môže ovplyvniť efektivitu výsledkov.

Úrady práce svedomito pracujú v prospech žiadateľov o prácu, absolventov, krátkodobo a dlhodobo nezamestnaných a Rómov. Títo sú vnímaní, ako prichádzajúci z odlišného sociálneho prostredia a často majú minimálne vzdelanostné kvalifikácie. Čiastočnou odpoveďou na ich potreby by mal byť špeciálny tréning pre komunitných sociálnych

pracovníkov. Avšak títo pracovníci sú odkázaní na podporu úradu, vzhľadom na to, že väčšina z nich je taktiež nezamestnaná.

Problém je ďalej komplikovaný situáciou poradcov, ktorí sú zapojení do tímu poskytujúceho poradenstvo žiadateľom o prácu a sú zároveň poverení definovaním a monitoringom individuálnych akčných plánov pre tých, ktorí sú nezamestnaní dlhšie ako tri mesiace. Okrem toho že do ich agendy spadá 150 nezamestnaných na jedného poradcu, títo poradcovia neprechádzajú špeciálnou prípravou ani tréningom – aj keď pracujú s podporou psychológa – čo ovplyvňuje kvalitu poskytovaných služieb.

Situácia je v niektorých regiónoch natoľko zložitá, že napríklad v Prešove nevidia poradcovia iné možnosti než poslať mladých nezamestnaných na západ krajiny či dokonca do zahraničia. Spomenutá bola tiež možnosť využívania Európskej služby zamestnanosti (EURES). Avšak kvôli obmedzeniam existujúcim vo väčšine členských krajinách EÚ toto znamená, že dochádza k významnej devalvácii ľudského kapitálu, keď vzdelaní mladí ľudia (často s vysokoškolským diplomom) pracujú na pochybných pracovných miestach v hoteloch či iných službách v turistických oblastiach západnej Európy na základe krátkodobých kontraktov.

Uvedené je indikátorom toho, že existuje potreba verifikácie dvoch dôležitých termínov vyplývajúcich z procesu prípravy na svet práce. Termín ‘zamestnateľnosť’ a ‘pracovné vyhliadky’ majú tendenciu byť používané alternatívne. Avšak je dôležité vnímať rozdiel, ktorý medzi nimi je. ‘Zamestnateľnosť’, tak ako ju interpretujú inštitúcie Európskej únie, hovorí o význame (i) zlepšenia tréningu a odbornej prípravy, (ii) poskytovania poradenstva, informácií a podporných služieb za účelom podpory ľudí v procese umiestňovania na trhu práce, a (iii) aktivačných programov (Serrano, vydané 2001). Ak je nutné zlepšovať prípravu a zároveň zabezpečiť poradenstvo, informácie a podporné služby, tak situáciu možno považovať za nedostatok technických, procedurálnych a sociálnych zručností (vrátane motivácie a postojov) mladých ľudí. Avšak ‘pracovné vyhliadky’ nemôžu spočívať výlučne v súbore zručností mladých ľudí. Perspektíva pravdepodobnosti zamestnania závisí tiež od dopytu po pracovníkoch, mechanizmov nastavenia ekonomického rozvoja a od

rovnomernej distribúcii pracovných pozícií. Nesmieme zabudnúť ani na to, že práca s mladými ľuďmi v procese prechodu zo škôl do pracovného sveta si vyžaduje aj určité zručnosti zamestnávateľov – vrátane motivácie a otvorenosti.

Prieskumný tím nemá pochybnosti o tom, že doposiaľ zrealizované iniciatívy slovenských úradov sú v súlade s tým, čo sa očakáva od prvej fázy rozvoja programu. Netreba však pripomínať, že je potrebné ešte mnohé urobiť. Je nutné urýchlene a efektívne adresovať slabé miesta a medzery. Odhliadnuc od potreby pre posilnenie integrácie už spomenutých politík navrhujeme, aby základom bola participácia vo forme sociálneho a občianskeho prepojenia so systémovými štruktúrami a zadanými stratégiami. Mladí nezamestnaní / budúci zamestnanci, štátne podniky, odbory, zamestnávatelia a poskytovatelia vzdelávacích služieb by mali byť podporovaní v zdieľaní zodpovednosti za prepájanie biografických a štrukturálnych aspektov tréningových programov a stratégií zamestnávania. Táto agenda by mala zahrňovať: nové formy investícií do kapitálu aj zručností; podporné služby samozamestnávajúcim sa a podporu rozvoja ich podnikateľských aktivít; 'prelomenie bariér medzi formálnym a neformálnym vzdelávaním'; zlepšenie systému pridelovania dotácií, rozvoj podporných služieb, zlepšenie prístupu k informáciám a poradenstvu a využívanie výstupov aktuálneho výskumu.

4.3 Slovenská republika je krajinou menšín. Je náročné získať presné informácie o počte členov jednotlivých menšinových etnických skupín žijúcich v Slovenskej republike, najmä preto že niektorí jednotlivci nedeklarujú svoju príslušnosť k špecifickej skupine počas sčítania ľudu. Toto sa zdá, že platí najmä na členov rómskej menšiny. Percento podielu rómskej populácie kolísava v rozpätí 1.7% (sčítanie 2001 – Národná správa 2005:134) a 4.8% (sčítanie 1989 – Národná správa 2005:137) až po 7% (Európska komisia, 2005). Najvyššia koncentrácia rómskych komunít je na východe a v južných častiach stredného Slovenska. Až približne dve tretiny Rómov žijú v týchto oblastiach (Komplexný rozvojový plán pre rómske

osady). Rómovia sú často vystavení sociálnej exklúzii a nerovnému zaobchádzaniu, najmä kvôli nízkej kvalifikácii a extrémne vysokej nezamestnanosti príslušníkov tejto menšiny.

(http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2005/jan/jrpspi_2005_annex_en_pdf).

Uvedené okrem iného zahŕňa participáciu, vzdelávanie, nezamestnanosť, diskrimináciu a rasizmus.

Požiadavka slovenskej vlády, aby sa prieskumný tím venoval FENOMÉNU RÓMOV, bola teda úplne opodstatnená.

Jedným z indikátorov toho, aká pozornosť je venovaná Rómom a ich problémom v Slovenskej republike je samotná existencia Úradu splnomocnenca vlády pre rómske komunity. Tento Úrad úzko spolupracuje s ministerstvom školstva, ministerstvom kultúry, ministerstvom výstavby a ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny. Úrad je diferencovaný na rozličné sekcie, ktoré sa venujú ne/zamestnanosti, otázkam bývania, vzdelávania a tréningu, zdravia a kultúry. Ďalším z problémov, ktorého riešeniu sa úrad venuje, je lingvistická štandardizácia (kodifikácia) rómskeho jazyka.

Z diskusií s pracovníkmi úradu vyplynulo, že rómska menšina je považovaná za etnickú/sociálnu menšinu postihnutú nedostatočnou úrovňou vzdelania, neuspokojivou dochádzkou detí do škôl, extrémne vysokou úrovňou nezamestnanosti (približujúcou sa k úrovni 100% na východe Slovenska), vysokou úrovňou kriminality v zmysle drobných krádeží, nedostatočnými hygienickými podmienkami, nedostatočným prístupom k elektrike, plynu a čistej vode, nedostatkom bydlísk, častým obsadzovaním súkromných pozemkov, na ktorých stavajú chatrče a prevládajúcim negatívnym vnímaním / postojom majoritného slovenského obyvateľstva voči tejto etnickej skupine. Hlavnými následkami tohto scenáru zrkadlenými v názoroch ľudí je, že väčšina Rómov je 'demotivovaná' a 'výrazne izolovaná od života majoritnej spoločnosti'. Ako už bolo spomenuté, je kontinuálne vyvíjaná snaha o riešenie tejto situácie, avšak pozitívne výsledky v teréne zatiaľ nápadne nevidno. V praxi je participácia / reprezentácia na lokálnej úrovni verejnej správy len symbolická alebo dokonca žiadna. Súčasťou reality je tiež, že „niektoré politické strany nenapomáhajú profilácii rómskych politických iniciatív, viac menej sa len tvária, že sú otvorené spolupráci

a niekedy ich dokonca len zneužívajú na zvýšenie vlastných preferencií' (Národná správa, 2005:139).

Úloha zlepšiť túto nešťastnú situáciu je gargantuovská. Optimistickému riešeniu situácie nenasvedčuje história a nenapomáhajú ani postoje majoritných obyvateľov a ani vlastné, takmer seba naplňujúce prococtvo vyplývajúce z postojov samotných Rómov. Je nutné previesť nemalé množstvo korekčným opatrení, okrem realizácie iniciatív, ktoré už prebiehajú alebo sú naplánované do blízkej budúcnosti.

Medzinárodný prieskumný tím bol upozornený viacerými aktérmi zapojenými do riešenia problémov Rómov, že ich situácia je obzvlášť zložitá.

- i. Špecifické štatistické informácie či údaje z post-realizačnej evaluácie programov a projektov nie sú k dispozícii. Napriek tomu, že bol zrealizovaný pomerne veľký počet štúdií, ešte stále chýbajú kvalitatívne údaje a implementácia viacerých stratégií sa zdá byť zatiaľ len na papieri.
- ii. Participačná úroveň Rómov na rozhodovacích procesoch je podľa niektorých respondentov údajne na dobrej úrovni, 'ale mala by byť vyššia a my pracujeme na tom, aby to tak bolo', napriek tomu, že 'väčšina z nich nemá prístup k internetu ani k novinám'. Rómske mládežnícke organizácie v súčasnosti nemajú zastúpenie v Rade mládeže Slovenska, možno preto, že 'nemajú dostatočné prostriedky na členské poplatky'.
- iii. Redukcia sociálnych dávok v kontexte reformy sociálneho systému a trhu práce bola podľa niektorých respondentov krokom jasne namiereným na Rómsku menšinu, najmä v ohľade na horné limity v počte podporiteľných členov rodiny či domácnosti. V situácii, keď je v niektorých oblastiach „plná nezamestnanosť“ medzi Rómami – a zároveň bola uznaná za dôvod tohto stavu neochota slovenských zamestnávateľov prijať do zamestnania Rómov – je pravdepodobné, že tieto opatrenia povedú k prehĺbeniu chudoby. Hoci tieto opatrenia môžu byť

považované za odmietnutie „práv vyplývajúcich z občianstva“, je celkom iste veľmi nepravdepodobné, že je možné takýmto spôsobom ľudí motivovať k pozitívnemu vzťahu k práci.

- iii. Napriek tomu, že vo vzdelávacom systéme diskriminácia neexistuje, segregácia existuje hneď vo viacerých formách. Chýbajú možnosti na ubytovanie či pobyt pre školské účely v blízkosti väčšinovej populácie. Mnohé rómske deti chodia do špeciálnych škôl so súhlasom ich rodičov, "aby sa im dostalo špeciálnej starostlivosti". V niektorých prípadoch existujú v rómskych osadách osobitné školy, no nikdy nie bežné základné školy a aj verejná doprava ku nim je buď nepravidelná, alebo neexistuje vôbec.
- iv. Slovenská koncepcia bývania neobsahuje diskriminačné prvky, dokonca umožňuje mestám a dedinám, ktoré stavajú domy/byty pre Rómov získať špeciálnu dotáciu. Napriek tomu napríklad bytová situácia Rómov na sídlisku v Košiciach, bola opísaná ako "geto" , kde býva v 600 bytoch viac ako 6000 ľudí!
- v. Rómovia neprofítujú z aktivačných schém v oblasti zamestnanosti, pretože im chýbajú potrebné kvalifikácie. Niektorí z nich nedokončili ani základnú školu. Je veľmi zložitá pre človeka bez kvalifikácie získať finančné zdroje či zapojiť sa do certifikovaných rekvalifikačných kurzov. Možnosť samozamestnávania je taktiež k dispozícii len tým, ktorí dosiahli stredoškolské vzdelanie.

Príležitosť navštíviť rómske sídlisko Luník IX v Košiciach a stretnúť sa so zástupcami organizácie Romintegra 7777 bola pre členov prieskumného tímu hlboko formujúcim zážitkom. Praktické aspekty vyššie popísanej situácie sa ukázali "v dennom svetle" a celkový obraz dokreslili "odžité" skúsenosti ľudí, získané pri realizácii projektov priamo v teréne.

Ako význam názvu 'Romintegra' indikuje, súčasťou poslania organizácie sú aktivity zamerané na integráciu a rozvoj práce základnej školy v danej komunite a práca s rómskou mládežou. Miestna škola sprístupnila svoje priestory dvom mladým rímsko-katolíckym

kňazom, ktorí sú zároveň členmi jej učiteľského zboru, a ktorí v roku 2003 založili organizáciu Romintegra 7777. Podarilo sa im získať finančnú podporu na úpravu priestorov od Nadácie mládeže Slovenska a mesta Košice. Ich cieľom bolo organizovať mimoškolské aktivity na základe troch tém akčného plánu organizácie, ktoré znejú (a) deti potrebujú vzdelanie, (b) dospelí potrebujú prácu a (c) všetci potrebujú hodnoty. Táto organizácia dnes zamestnáva 50 Rómov a realizuje svoju činnosť najmä v čase po vyučovaní – aktivity zahŕňujú celú škálu možností od športu, cez hudbu, divadlo, krúžky varenia až po prácu s počítačmi v klube pre deti a mládež, a sú financované zo vzdelávacích poukazov. Škola otvára svoje priestor pre členov komunity aj cez víkendy. V tomto prípade bolo zjavné, že služby, ktoré by mal poskytovať štát, sa stali doménou organizácie, ktorá vychádza z cirkevného prostredia. Poukazuje to nielen na to, že existuje nedostatok služieb v tejto oblasti, ale zároveň otvára otázku dostupnosti služieb postavených na báze špecifických religióznych alebo kultúrnych hodnôt pre tých, ktorí ich potrebujú. Toto nekorešponduje s implementáciou moderných princípov podpory kultúrnej diverzity. (CDGM, 2002).

V blízkosti školy stoja bloky domov, ktoré sú bydliskom miestnej rómskej komunity. Vzhľad týchto domov nenecháva príliš miesta pre fantáziu ohľadom ich údržby či priveľkého počtu obyvateľov, ktorý bol zjavný na prvý pohľad. Skupiny detí v školopovinnom veku sa hrali na priestranstve medzi školou a obytnou zónou v čase, keď by mali byť v škole.

Deti, ktoré ukončia základnú školu, majú možnosť pokračovať na strednej škole. Vzhľadom na to, že väčšina obyvateľov tejto oblasti žije v zložitej finančnej situácii, sú im sprístupnené dávky pokrývajúce učebnice a dokonca aj jedlo počas vyučovania pre deti navštevujúce základnú školu. Žiadne dotácie však nie sú k dispozícii pre mladých Rómov, ktorí by chceli navštevovať strednú školu. Z dôvodu vysokých nákladov na prepravu a nízkej hodnoty pripisovanej vzdelaniu rodičmi sa na strednú školu dostane len malé percento detí. Deti žijúce v tejto oblasti je možné označiť ako "sociálne znevýhodnené"

Tímu opísali, že celková situácia je zhoršená následkom:

- (a) neefektívnosti a nedostatočnej kvalifikácie niektorých správcov danej lokality;

- (b) vážnym nedostatkom mladých vodcov – ktorých často nahrádzajú rodičia, ktorí “ sa zaujímajú o svoje deti”; a
- (c) “malých krokov” štátu, ktoré nekorešpondujú s akútnymi problémami komunity.

Na základe tohto komplexného, ale výstižného opisu, medzinárodný prieskumný tím oceňuje snahu aktérov, ktorí sa snažia znížiť či úplne eliminovať napätie, ktoré existuje medzi rómskou etnickou menšinou a majoritnou spoločnosťou. Avšak tím je nútený vyjadriť sa k nápadne kontrastnej situácii: uvoľnené vzťahy, ktoré existujú medzi majoritou a ostatnými menšinami kontrastujú s neschopnosťou väčšinovej spoločnosti oddeliť " rómsku otázku " od " rómskeho problému". Tím vrele doporučuje, aby bola venovaná pozornosť Odporúčeniam uvedeným v Tretej správa o Slovensku, prijatej 27. júna 2003 a vydanéj 27. januára 2004 Európskou komisiou proti rasizmu a intolerancii (ECRI). Odporúča tiež implementáciu ďalších opatrení, proaktívnejší prístup k riešeniu situácie a urýchlené prijatie relevantných zákonov.

Naše pozorovania ako aj horeuvedené výstupy reflektujú situáciu charakteristickú vzájomnou nedôverou a vzájomnými predsudkami. V súčasnej sociálnej a ekonomickej situácii si pozitívna zmena vyžaduje nárast dôvery a spoločenského uznania zo strany slovenskej spoločnosti a jej inštitúcii voči Rómom:

Podľa názoru tímu prvý dôležitý krok spočíva v posilňovaní vnímania Rómov ako Slovákov, v prijímaní odlišnosti, v odmietaní paternalistickému prístupu riešenia problémov a v prijímaní zodpovednosti tam, kde sú identifikované nedostatky, či nevhodné praktiky.

Odstránenie zjavných aj skrytých prekážok, ktoré bránia Rómom aktívne participovať na občianskej spoločnosti musí byť najvyššou prioritou.

Ich reprezentácia na všetkých úrovniach musí byť posilnená/zabezpečená a ich sociálne podmienky, hlavne vo vidieckych oblastiach sa musia stať rovnocennými a ekvivalentnými podmienkam majoritnej spoločnosti.

Bez toho, aby sme si privlastnili rozsiahle vedomosti o všetkých príčinách, ktoré viedli k súčasnej situácii, si prieskumný tím dovoľuje navrhnúť realizáciu monitoringu a hodnotenia implementácie programov určených Rómom a zvyšovanie verejného povedomia vo vzťahu k tejto menšine. Tím je presvedčený o tom, že táto výzva sa netýka len krajiny ale aj samotnej mládežníckej politiky.

---

5. Podpora rozvoja mládežníckej politiky.

Druhá časť tejto správy obsahovala rámec základných podmienok, ktoré si vyžaduje rozvoj, implementácia a výkon mládežníckej politiky, tak ako ich navrhla skupina expertných správ Rady Európy. V tejto oblasti však existuje oveľa komplexnejší zoznam problémov a úvah. Tretia a štvrtá časť pojednávajú o (i) funkcii niektorých z relevantných štruktúr, ktoré boli zriadené za účelom výkonu politiky mládeže a (ii) troch špecifických témach, o ktorých prieskum hostiteľská krajina požiadala medzinárodný tím. V procese diskusií vyšiel na povrch pomerne veľký počet menších aj väčších problémov a úvah - o procesoch, ktoré predstavujú dôkaz kvalitného plánovania, problémoch, ktoré si vyžadujú urgentné riešenie, problémoch, ktoré sú previazané na špecifický koncept a nemôžu byť vyriešené na počkanie.

Existujú však iné významné dimenzie, ktoré by mali byť pozorne prehodnotené a na tie sa zameria táto časť.

Podpora rozvoja mládežníckej politiky nie je vecou mikrodimenzií. Je to proces, ktorý zahŕňa zabezpečenie podpory veľkého počtu kľúčových partnerov. Politici, odborníci a mladí ľudia sú hlavnými aktérmi tohto diania. Kým politici nesú zodpovednosť za produkciu špecifickej stratégie, napr. decentralizačného procesu opísaného v štvrtej časti, odborníci a mladí ľudia nesú zodpovednosť za výkon politiky. Najdôležitejším aspektom je prispôsobenie sa kontextu, v ktorom je mládežnícka politika rozvíjaná. Adaptácia však nezahŕňa elimináciu žiadneho špecifického prvku, či nahradenie jedného druhým. Takže prvky ako ľudské a finančné zdroje, výskum mládeže a tréning profesionálnych pracovníkov s mládežou nemôžu byť podľa názoru prieskumného tímu z procesu vynechané. Odborné poradenstvo a skúsenosti získané z predchádzajúcich jedenástich prieskumov politik tento názor potvrdzujú.

5.1 Ľudské a finančné zdroje.

Otázka zdrojov sa prelína celým procesom rozvoja mládežníckej politiky. Kým ľudské zdroje sú logicky nevyhnutnou súčasťou všetkých foriem aktivácie politiky - rozvoja implementácie a výkonu - finančné zdroje sú nakoniec chrbtovou kosťou, na ktorej všetky procesy spočívajú. Pre všetkých aktérov mládežníckej politiky v Slovenskej republike je jasné, že finančné zdroje určené na jej rozvoj nie sú dostatočné a na realizačnej úrovni zámerov politiky, tak ako vo väčšine, ak nie všetkých iných krajinách, ani nebudú. Avšak je vhodné poukázať na fakt, že pre stratégie, ktoré sa politici rozhodnú implementovať, sa väčšinou nájdú aj potrebné zdroje. Napr. agenda v pozadí spustenia procesu fiškálnej decentralizácie na Slovensku bola zafinancovaná s cieľom motivovať správu obcí k efektívnejšiemu využívaniu zdrojov, k poskytovaniu služieb a plánovaniu konsolidácie ich aktuálnej ponuky. Avšak, objavilo sa nebezpečenstvo izolácie malých obcí a tak im bolo vyčlenených viac prostriedkov. Bol vznesený návrh, aby malé samosprávy spojili sily - odhadovalo sa, že tento proces prepájania bude trvať až 5 rokov. Napriek tomu, že zákon umožňoval zlučovanie už od roku 1990, konkrétne kroky boli podniknuté až o 8 rokov neskôr. Situácia sa skomplikuje v okamihu, keď samosprávy prejdú na fungovanie z daní z príjmu.

V tomto ohľade bol prieskumný tím informovaný o tom, že Charta samospráv nikdy nebola v plnej miere implementovaná, a že samosprávy sú reálne autonómne len na úrovni asi 10%!

A príbeh pokračuje ..... okrem iného zahŕňa fakty ako ten, že z vybraných daní jednotlivé samosprávy nevydeľujú žiadne prostriedky pre centrá voľného času; 80% prostriedkov ide do škôl, čo ponecháva tieto centrá osamote v finančnom boji o prežitie.

Asi bude výrok jedného respondenta, ktorý hovorí " že v tejto fáze funguje autonómia len teoreticky" pravdivý.

5.2 Výskum mládeže.

Odsek 2.5. druhej časti hovoril o potrebe mládežníckej politiky postavanej na faktoch, vygenerovaných aktuálnym výskumom.

Podmienky a procesy, ktoré formujú život mladých ľudí sa stali natoľko komplexnými, že je čoraz ťažšie pre výskumníkov presvedčiť tvorcov politiky o primeranosti ich zistení. Avšak nie je možné negovať alebo zamietat' princíp, ktorý reflektuje jeden z hlavných účelov výskumu a je pomenovaný v nasledovnom výroku: " Výskum je taký hodnotný, aký je jeho vplyv na politiku a jej realizáciu". Ak je tvorba politiky postavená na konvenčných a spopularizovaných záveroch nereflektujúcich realitu, stráca svoje opodstatnenie. Ako hovorí Nias (1972 v Thorp, 1987), politika by mala byť formovaná a informovaná praxou, mala by byť postavená na reálnej participácii a byť ovplyvnená kompetentným vplyvom tých, ktorých úlohou je prispieť k lepšiemu porozumeniu problémov, teda výskumníkov.

Je možné skonštatovať, že medzinárodný prieskumný tím mal štyri hlavné zdroje informácií o výskume mládeže v Slovenskej republike: (a) stretnutia s reprezentantmi výskumnej komunity; (b) vyčerpávajúcu prezentáciu výskumných výsledkov obsiahnutých v Národnej správe; (c) samotnú Národnú správu a (d) 1- 2 neformálne stretnutia s jednotlivými

výskumníkmi. Problém výskumu sa vyskytol aj počas diskusií rôznych otázok aj s inými cieľovými skupinami respondentov.

Na základe analýzy týchto štyroch zdrojov prišiel prieskumný tím k nasledujúcim záverom:

- (a) v Slovenskej republike existuje veľmi silný a výkonný tím prvotriednych výskumníkov, z ktorých niektorí získali aj medzinárodné uznanie;
- (b) Národná správa obsahuje zoznam výskumníkov, ktorým bola zverená úloha hodnotenia správy. Zároveň ponúka detailný opis výsledkov výskumov, okrem iného o záujme mladých ľudí o politiku, dobrovoľníctvo, mobilitu a otázkach týkajúcich sa vzťahu mladých ľudí k EÚ;
- (c) finančné ohodnotenie vedcov a výskumníkov v Slovenskej republike nie je uspokojivé. Ministerstvo školstva zriadilo program doktorandských štúdií, do ktorých sú zapojení mladí absolventi. Taktiež vznikol vládny program zameraný na mladých vedcov a absolventov vo veku do 35 rokov;
- (d) napriek tomu, že z iniciatívy z Ministerstva školstva SR vznikol v roku 1995 časopis *Mládež a spoločnosť*, " neexistuje žiadna špecializovaná inštitúcia zameraná na štúdium mládeže". Práca vykonaná v 60. rokoch priekopníkmi výskumu bola z politických dôvodov v 70. rokoch zrušená a až do dnes " nefunguje organizovaný výskum mladých ľudí". "Výskum mladých ľudí bol efektívnejší počas komunizmu";
- (e) "výskum nie je reflektovaný v politike";
- (f) "je veľmi nesprávne zveriť problematiku mládeže ministerstvu školstva"; "malo by existovať špeciálne ministerstvo pre mládež";
- (g) individuálne inštitúcie ako napr. univerzity, iniciovali/realizovali výskum voľnočasových aktivít, zdravia, hodnôt, konzumácie drog, potrieb

znevýhodnených mladých ľudí a i. Konceptu neformálneho vzdelávania sa však univerzitní výskumníci nechopili;

- (h) IUVENTA – pravá ruka Ministerstva školstva SR - realizuje výskum na základe požiadavky vlády; a
- (i) “ Národná správa je len dlhým prepisom výsledkov výskumov, neanalyzuje situáciu kritickým spôsobom”.

Tak ako bolo spomenuté v preambule a v rôznych častiach tejto správy, prieskumný tím mohol byť vo svojej interpretácii udalostí obmedzený nedostatkom času, príležitosti potvrdiť, alebo vyvrátiť získané informácie a možnosťou skreslenia informácie podávanej „z druhej ruky“ tlmočníkmi. Avšak zoznam dojmov/poznámok uvedených v predchádzajúcej časti vo veľkej miere reflektuje zmes vnemov a záverov, ktoré mohli vyplývať z problémov spôsobených jazykom/ tlmočením alebo z aktuálnej neistoty, ako prebiehajú relevantné procesy v skutočnosti.

Nasledovné otázky zostávajú nezodpovedané:

- i. Ako je organizovaný mládežnícky výskum na Slovensku?
- ii. Aké sú v súčasnosti hlavné oblasti zodpovednosti?
- iii. Ako využívajú ministerstvá výstupy výskumu?
- iv. Ako môže prispieť mládežnícka politika k modernizácii a formovaniu identity, keď napríklad aktuálny výskum mládeže netvorí základ pre formuláciu tejto politiky?

5.3 Vzdelávanie v práci s mládežou.

Výkon mládežníckej politiky z veľkej miery závisí na efektívnom zapojení odborníkov a mladých ľudí. Kým odborníkmi sa môžu stať vzdelaní jednotlivci a štatutárne organizácie, mladí ľudia sa môžu zapojiť do rôznych mimovládnych organizácií s rozličným zameraním ako politickým, filantropickým, športovým alebo náboženským. Samozrejme, veľká časť

mladých ľudí nepatrí k žiadnej organizácii. Podľa Národnej správy reprezentujú mládežnícke organizácie menej než 10% mladých ľudí na Slovensku (NS, str. 159).

Medzi skupinou ľudí zapojených do práce s mládežou je možné identifikovať štyri kategórie mládežníckych a komunitných pracovníkov:

- a. Profesionáli, ktorí prešli rozsiahlym tréningom pre špecifické služby, a ktorých profesionálna kompetencia je oficiálne certifikovaná. Kompetencia týchto pracovníkov je všeobecne uznávaná a patria medzi nich psychológovia, psychiatri, sociálni pracovníci a učitelia;
- b. Para-profesionáli, ktorí nemajú tréning vyššieho stupňa a nie sú obmedzení požiadavkami na dodržiavanie profesionálnych kódexov a etiky a členstvom v profesných asociáciách;
- c. Pseudo-profesionáli, ktorí sa sami prehlásili za pracovníkov s mládežou, nemajú žiaden tréning ani profesionálnu afiliáciu; a
- d. Dobrovoľníci, ktorí spadajú pod organizácie alebo poskytujú služby na individuálnej báze - bez nároku na odmenu a s veľkou dávkou nádeje, entuziazmu a optimizmu.

Vedomosti získané prieskumným tímom v tejto oblasti sa týkajú zapojenia profesionálov do oblasti vzdelávania, zamestnanosti, zdravia, životného prostredia a práce s menšinami. Dobrovoľníctvo sa prelína so všetkými aspektmi práce s mládežou a komunitami. Práca s mládežou a komunitami v Slovenskej republike z veľkej miery závisí na príspevku dobrovoľníkov. A tak ako práca mimo formálneho systému vzdelávania intenzívne prispieva k neformálnemu vzdelávaniu/učeniu, prax v tejto oblasti by mala sprostredkovať zručnosti v riešení komplexných potrieb mladých ľudí. Netreba pripomínať, že toto si vyžaduje od pracovníka osobné zručnosti, zručnosti v oblasti práce so skupinou, komunikácie a poskytovania podpory, ako aj jasne porozumenie problémov dotýkajúcich sa života mladých ľudí, vrátane populárnej kultúry, delikvencie, médií, sexuality a závislosti. Nezdá sa byť vhodné, že príležitosti pre neformálne vzdelávanie sprostredkovávajú jednotlivci, ktorých profesionálna príprava nezodpovedá tej iných odborníkov.

Akokoľvek chválitebná je práca dobrovoľníkov, nemožno prehliadať fakt, že kvalita práce vyplýva zo získaného profesionálneho tréningu založeného na overených vedomostiach a na zvýšenej samostatnosti, autorite a zodpovednosti.

Tento aspekt "mládežníckej práce" na Slovensku chýba, čo je prípadom aj iných európskych krajín. Neustále prebieha debata o tom, aký druh a rozsah by mala zahŕňať profesionálna príprava perspektívnych pracovníkov s mládežou. Rovnako pokračuje aj debata o formálnom ocenení, uznávaní a akreditácii neformálneho vzdelávania. Relevantné autority na Slovensku by mali venovať tiež pozornosť progresu, ktorý bol dosiahnutý v tejto oblasti prostredníctvom spoločného úsilia Rady Európy a Európskej Komisie.

Najväčšie obavy prieskumného tímu vyvolávajú dopady vyplývajúce z výrokov o neformálnom vzdelávaní, ktoré odzneli počas diskusií. Koncept neformálneho vzdelávania bolo "degradovaný" na vzdelávanie prostredníctvom voľnočasových aktivít a formálne organizovaných mimoškolských aktivít, čo vyplýva najmä z toho, že pracovníci s mládežou vnímajú seba samých ako "pedagógovia".

Odporučuje sa presun otázok mládeže mimo formálneho vzdelávacieho systému, vytvorenie tréningových schém pre prácu s mládežou, adaptovateľných na špecifický koncept, v ktorom sa práca s mládežou na Slovensku odohráva, ale aj propagácia výskumných projektov v oblasti neformálneho vzdelávania a inklúzia princípov neformálneho vzdelávania ako kľúčových aspektov do politiky mládeže.

Je nutné nepretržite venovať pozornosť relevantným výstupom Rady Európy a Európskej komisie a podporiť účasť mládežníckych organizácií na vzdelávacích programoch, realizovaných mládežníckymi centrami v Štrasburgu a v Budapešti.

Na záver, v súlade so závermi, ktoré tvoria podstatu tejto časti, je dôležité pochopiť, že podpora mládežníckej politiky prostredníctvom zabezpečenia dostatočných finančných a ľudských zdrojov, formulácie politiky založenej na dokázaných faktoch a sprístupnením profesionálneho vzdelávania pre pracovníkov s mládežou je ekvivalentom propagácie aktívneho občianstva - "jadra politiky mládeže".

6. Reakcia mládežníckej politiky

Predmetom tejto správy sa stali niektoré z kľúčových domén a tém politiky mládeže. Otázkam integrácie a koordinácie, potrebe špecifickej legislatívy a z reality vychádzajúcich usmernení, spolu s hlavnými výzvami, ktorým čelia slovenskí tvorcovia politiky, bola venovaná pozornosť v rámci procesu spracovávania správy o získaných poznatkoch z dvoch návštev, ktoré sa uskutočnili v novembri 2004 a februári 2005. Pripomienky a odporúčania nachádzajúce sa v správe sprostredkovávajú kritickú reflexiu s cieľom spolupráce a lepšieho porozumenia úloh a cieľov politiky mládeže.

Samozrejme, množstvo otázok nebolo možné preskúmať pre obmedzenosť časového priestoru, ako aj z dôvodu dynamickosti samotného skúmaného procesu. Správa môže byť, resp. pravdepodobne do určitej miery bude, anulovaná novelizáciou a novým vývojom v slovenskej legislatíve a štruktúrach. Porovnanie záverov tímu a s Národnou správou o politike mládeže v SR poskytne čitateľovi globálny a holistický obraz skutočného stavu vecí.

V záujme komplexnosti obsahuje táto správa záverečný komentár k reagovaniu politiky mládeže na proces formovania novej identity Slovenskej republiky vo všeobecnosti, a predovšetkým mladých ľudí, ktorí na ňom participujú a budú participovať v rámci súčasného obdobia transformácie na rozvinutú demokraciu.

‘...Nezáleží na tom, „kto sme“ a „odkiaľ pochádzame“ , dôležitejšie je „čo sa z nás stane“, „ako sme prezentovaní“ a „ aký to má dopad na to, ako môžeme prezentovať sami seba“...’ (Isin & Wood, 1999:16).

Relevantnosť tohto bodu spočíva vo vzťahu, ktorý existuje medzi identitou a občianstvom. Kým identita má sociálnu a kultúrnu váhu, občianstvo nesie váhu zákonov a kontroluje občianske, politické a sociálne práva a povinnosti. Problém, ktorý vychádza na povrch tohto vzťahu má korene v tom, ako nové identity zapadnú alebo budú usporiadané v rámci spoločnosti, ktorá sľubuje prehodnocovať zákony regulujúce jednotlivé práva a povinnosti.

Navyše, v súvislosti s formovaním nových identít sa objavuje prvok fragmentácie. Mladí ľudia nenesú rovnakú mieru kultúrnej a sociálnej váhy a zodpovednosti ako dospelí. Ani oni sami nemajú rovnakú váhu v spoločnosti. Súčasťou budovania nového národa je aj rozmanitosť identít, ktoré môžu mať, resp. budú mať, rôzne vnímanie svojich práv a povinností.

Z tohto dôvodu hrá koncept „aktívneho občianstva“ hlavnú rolu v európskom modeli politiky mládeže. Zapojenie sa ľudí do občianskej spoločnosti si vyžaduje veľa učenia.

V popredí sú dve otázky: Aký vplyv má transformácia a modernizácia na politiku mládeže? A ako môže politika mládeže riešiť situáciu mladých občanov, ktorí čelia pozadiu paternalistickej spoločnosti dospelých v modernom prostredí emancipácie?

Odpoveď na tieto otázky môže vychádzať z prístupu Rady Európy a Európskej Komisie k rozvoju politiky mládeže. Nemyslíme tým, že politika mládeže poskytuje univerzálny prostriedok na všetky problémy. Je to skôr otázka zodpovedného postoja k reakcii politiky mládeže na zmeny doby.

6.1 Prvá reakcia politiky mládeže na horeuvedené otázky je, že sa pokúša vytvoriť spoločný postup proti akejkoľvek forme fragmentácie. Ako už bolo spomenuté v 2. časti, je dôležité mať integrovanú politiku mládeže, kde sú zodpovednosti medzi relevantnými

doménami zdieľané rovnako, namiesto toho, aby jedna doména diktovala iným, čo sa má robiť. Preskúmanie dominantnej role ministerstva školstva sa už zrealizovalo a teraz je potrebné zamerať pozornosť na to, ako sa záujmy mládeže zohľadňujú v iných politikách. Napríklad, akonáhle sa záležitosti zamestnanosti, zdravia, prostredia a rovnakých príležitostí priradia pod niektorú doménu, mladí ľudia začnú byť vnímaní ako problém, ktorý potrebuje osobitnú pozornosť zo strany materskej/otcovskej postavy. Na druhej strane, pri riešení týchto otázok v komunikácii s mladými ľuďmi prostredníctvom ich zástupcov a v niektorých prípadoch priamo individuálne, vystúpi do popredia problematika mladých ľudí ako zdroja. Teda prvým krokom k integrácii je skutočná participácia – prvok, ktorý pomáha mladým ľuďom v reálnom zapojení sa do občianskej spoločnosti.

Ako príklad, ktorý podporí toto tvrdenie, môže byť použitá jedna veľmi dôležitá oblasť politiky mládeže – bývanie. Výskumný tím dostal detailný a komplexný opis spôsobu riešenia tejto otázky relevantným ministerstvom. Niet pochybnosti o tom, že na Slovensku boli vykonané chvályhodné kroky na riešenie problému bývania. Agendou ministerstva sa stali príspevkové schémy a rôzne formy podpory. Výskumný tím však dostal informáciu, že „systém nie je zameraný špecificky na mladých ľudí“, a že „politické rozhodnutia nemajú potrebnú kontrolu“, v dôsledku čoho je Štátny fond takmer vyčerpaný a špecifické informácie o tom, ako mladí ľudia žijú, nie sú dostupné – žijú tak, ako si želajú? Alebo sú nútení z nedostatku iných možností zostať vo svojej rodine?

Toto nie je miesto pre zdĺhavú diskusiu o príčine jedného alebo účinku iného problému. Čo však jasne vyplýva z tejto informácie, je nedostatok príležitostí, ktorý mladí ľudia zakúšajú, ak sa rozhodnú z dôvodu osamostatnenia sa, štúdia alebo zamestnania opustiť domov.

Stručne povedané, je zrejmé, že vyvstávajú otázky prístupu k bývaniu, mobilite, právam mladých a „odchodu z domova“ – a všetky sú súčasťou základného balíka príležitostí pre učenie sa a získavanie skúseností, ktorý presadzuje Rada Európy.

6.2 V záujme udržania a stabilizácie princípu integrácie v politike mládeže, je potrebné

zaujať namiesto reaktívneho postoja postoj proaktívny. To sa ľahšie povie, ako urobiť. Od spoločnosti, ktorá je ako Slovensko v procese transformácie a musí uplatniť drastické a zrýchlené ekonomické a sociálne opatrenia, a ktorá sa iba nedávno stala partnerom v širokom okruhu európskych krajín, sa nedá očakávať, že nebude reagovať na otázky, ktoré sú vnímané ako problém modernej spoločnosti. I keď sa nachádza vo fáze tvorby modernej politiky mládeže, nemôže si táto spoločnosť dovoliť uniknúť zodpovednosti vytvorenia novej sociálnej dimenzie, ktorá pomôže pri formovaní nového vzhľadu národa. Aby neostala trčať v pasci postoja „odkiaľ sme vyšli“, musí Slovenská republika zaujať proaktívny postoj.

Výskumnému tímu bolo opakovane povedané, že veci boli lepšie organizované pred rokom 1989, že nezamestnanosť takmer neexistovala, a že obrovská väčšina mladých ľudí patrila do jednej organizácie (žiadna iná možnosť nebola!). Táto skutočnosť môže byť interpretovaná ako výsledok situácie, keď krajine chýba história nezávislosti a jej korene spočívajú v štruktúre štátu. Toto však neplatí o modernej spoločnosti postavenej na trhovej ekonomike a pulzujúcom procese individualizácie, nezávislosti a súťaživého prostredia.

Proaktivita môže mať rôzne formy a uplatňuje sa v množstve situácií. Medzi ne patria rôzne úrovne participácie, zastúpenia vo výboroch, podpora zodpovednosti za seba a podpora projektových iniciatív (morálna a finančná) - ich prostredníctvom môže byť skúmaná a rozvíjaná kompetentnosť mladých ľudí. Z tohto hľadiska boli skúsenosti výskumného tímu skôr negatívne.

Napríklad, participácia mladých ľudí na správe centier voľného času je nulová, mladí ľudia nemajú zastúpenie na úradoch práce, nie je dostatok priestoru (ak nejaký vôbec je), aby Rómovia mali úžitok z aktivačných plánov z dôvodu ich nekvalifikovanosti a mladí ľudia sú často vnímaní (a označovaní?) ako „demotivovaní“. Nebolo počuť nič o podpore podnikateľských zručností – zručností, ktoré by mohli prispieť k riešeniu problémov trhu práce, ktoré Slovensko práve zažíva.

Tieto postrehy sa môžu zdať príliš všeobecné, ale indikujú neschopnosť spoločnosti riskovať a zlepšiť rovnosť a spravodlivosť na všetkých úrovniach. Politika mládeže nemôže vyriešiť

problémy, ale môže podporiť hodnoty pre výchovu občanov prostredníctvom participácie – t.j. zapojenia do občianskej spoločnosti zodpovedným spôsobom.

6.3 Nestačí, aby politika mládeže zahrnula úlohy a ciele, pripravila vytvorenie štruktúr, podporila implementáciu, bola proaktívnou a súbežne zlepšovala aktívne občianstvo.

Ciele musia byť merateľné v zmysle indikátorov realizácie a kritérií kvality. Úspech či neúspech premyslenej aktivity závisí v značnej miere od merateľných výsledkov realizácie prostredníctvom štatistických údajov, kvalitatívnych výskumných zistení a prostredníctvom stálej spätnej väzby.

Výskumný tím nemal dostatok času potrebného na detailné prediskutovanie situácie na Slovensku vo vzťahu k uvedeným prvkom. Národná správa, ako aj účastníci stretnutí poskytli tímu usporiadaný súbor štatistických informácií. Hoci niektoré poskytnuté informácie môžu byť hodnotené ako časovo nerelevantné vzhľadom na priveľký časový priestor medzi spracovaním údajov a publikovaním správy, naznačujú napríklad skutočnosť v oblasti vzdelávania mládeže, mladých ľudí a voľného času, zdravia a rodinných vzťahov. Nikdy neboli spomínané indikátory politiky ani kritériá kvality. Aj keď príležitosť získať takéto informácie mohla byť opomenutá, má zmysel odporúčať slovenským orgánom, aby čerpali z publikácií Rady Európy o formulácii a implementácii politik mládeže (CDEJ – 2003/16), ako aj o Indikátoroch politiky mládeže (DYS/YR/YPI – 2003/1).

7. Závery

Odkiaľ pochádzame?

Medzinárodný tím expertov Rady Európy, ako aj tvorcovia politiky na Slovensku sa naučili veľa v rámci tohto podujatia. I keď je toho na učenie sa ešte dosť na oboch stranách.

“Oko cudzinca” expertného tímu pravdepodobne nemalo dostatok času sústrediť sa tak, ako by bolo chcelo, na potreby politiky mládeže. Skúsenosti a túžba expertov poskytnúť pomoc a poradiť boli hlavnými nástrojmi v rámci snahy vyhodnotiť podmienky čo najzodpovednejšie. Keď chválili zrealizované úsilie, bolo to vďaka tým účastníkom, ktorí ochotne prispeli k diskusii a k práci, ktorú bolo treba vykonať v zákulisí a pred návštevami výskumného tímu. Keď identifikovali medzery alebo plytké miesta zlyhania alebo nepochopenia, bolo to výsledkom odvahy čeliť výzvam krajiny vo všeobecnosti ale najmä vo vzťahu k politike mládeže. Tam, kde tím zlyhal pri adresovaní konkrétnej potreby alebo nepochopil relevantné obavy a problémy, bolo to kvôli problémom, ktoré je treba prekonať na ceste posunutia modelu politiky mládeže na najvyššiu úroveň.

Reakcia tvorcov politiky na vyhodnotenie výskumného tímu by mala byť lekciami sama o sebe. Možnože treba vhodiť loptu na ich ihrisko! Záujem politiky mládeže o celoživotné učenie sa prostredníctvom formálneho a neformálneho vzdelávania môže byť akceptovaný ako cesta k dosiahnutiu lepšieho pochopenia základných potrieb mladých ľudí. Ak tvorcovia politiky zaregistrujú pochvaly a kritiku výskumného tímu v duchu, v ktorom boli predložené, bude to pre nich prínosom. Môžu upevniť svoje zámery spojením viacerých zdrojov, spolupôsobením viacerých snáh a postupne zaplniť identifikované medzery v politike.

8. Odporúčania

Na doplnenie špecifických odporúčaní zakotvených v texte správy by Medzinárodný výskumný tím rád predložil nasledovné:

1. Dominantná, aj keď potrebná, úloha Odboru detí a mládeže Ministerstva školstva SR by mala byť rozložená alebo podľa možnosti nahradená centrálnym koordinačným výborom zástupcov ministerstiev, národných a miestnych entít, mimovládnych organizácií a mladých ľudí.
2. Proces decentralizácie v oblasti financií a školstva si vyžaduje zrevidovanie v zmysle väčšej konkretizácie a praktickej vízie o tom, čo autonómia a samospráva je. Reštrikcie a prekážky pre obce rôznej veľkosti musia byť skorigované, aby sa vyhlo nevyhnutnému deleniu medzi malé a veľké, mestské a vidiecke.
3. Participácia vo všetkých štvrtiach a na všetkých úrovniach musí byť postavená na riadení, spravodlivosti a kompetencii. Značková reprezentácia nie je kvalifikáciou pre skutočnú a autonómnu participáciu. Táto stratégia platí najmä pre mimovládne organizácie, ako národná rada mládeže a tiež pre rómsku menšinu.
4. Od programov prípravy na povolanie a aktivačných plánov sa očakáva, že sa budú viac prikláňať k sociálnej integrácii než k integrácii systému. Počas prehodnocovania aplikácie súčasných plánov by mali byť odstránené prekážky vo forme nedostatku uznania skúseností a nedostatočného financovania.
5. Tréning podnikateľských zručností potrebuje rapidný nárast.
6. Všetky formy skrytej nespravodlivosti voči menšinám, Rómom a iným, sa v demokracii nedajú ospravedlniť. Navrhnuté riešenia by sa mali uplatniť neodkladne.

7. Neformálne vzdelávanie/učenie sa, ako zrejme a komplexná forma učenia sa, potrebuje uprednostnenie medzi základnými komponentmi politiky mládeže.
8. To isté platí pre tréningové programy pracovníkov s mládežou a komunitami a mládežníckych vodcov.
9. Navrhnutie a implementácia zákonov jasne definujúcich financovanie, spolufinancovanie a prácu s mládežou alebo komplexnejší zákon o mládeži by sa mali zrealizovať radšej skôr než neskôr.
10. Komunita výskumníkov by mala byť zaangažovaná oveľa zjavnejším a konkrétnejším spôsobom. Ich prínos k politike mládeže postavenej na faktoch má podstatný význam v dnešnom rýchlo sa meniacom svete.

Referencie

Azzopardi, A.E. (2001), 'Research, Policy and Practice', Chapter 5, in *Youth Research in Europe: the next generation*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

CDMG (European Committee on Migration) (2002), *Current Trends in International Migration in Europe*, Strasbourg, Council of Europe.

Council of Europe (2003a), *Experts Group on Youth Policy Indicators*, Strasbourg, Council of Europe Youth Directorate.

Council of Europe (2003b), *Select Committee of experts on the establishment of guidelines for the formulation and implementation of youth policies*, Strasbourg, Council of Europe Youth Directorate.

Council of Europe (2004), *Progress report on the implementation of the intergovernmental programmes of activities: January – September*, Strasbourg, Secretariat memorandum prepared by the Directorate of Youth and Sport.

du Bois-Reymond, M. (1988), 'I Don't Want to Commit Myself Yet: Young People's life concepts', *Journal of Youth Studies*, Vol. 1, No.1, pp. 63-79.

European Commission (2002), *A New Impetus for European Youth: White Paper*, Brussels, European Commission.

European Commission against Racism and Intolerance (2004), *Third report on Slovakia*, Strasbourg, Council of Europe.

European Commission (2005), *Joint Report on Social Protection and Social Inclusion*, http://www.europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/joint_rep_en.htm

Faltan, L. & Krivy, V. (1999), 'Slovakia: Changes in Public Administration', Chapter 6 in Kirchner, E.J. (ed), *Decentralization and Transition in the Visegrad*, London, Macmillan Press Ltd.

Freire, P. & Shor.I. (1987), *A Pedagogy for Liberation: dialogues on transforming education*, New York, Bergin & Garvey Publishers.,

Isin, E.F. & Wood, P.K. (1999), *Citizenship and Identity*, London, SAGE Publications Ltd.

Iuventa (2004), *IUVENTA*, informačný leták.

Iuventa/Ministerstvo školstva (2004), Štátna politika vo vzťahu k deťom a mládeži v Slovenskej republike, Návrh správy o situácii verejnej politiky voči deťom a mládeži v SR, Bratislava.

Macháček, L. (nedatované), Štátna politika mládeže v procese modernizácie na Slovensku, <http://www.alli.fi/youth/research/ibyr/youthpol.html>

Macháček, L. (ed.) (1999), *Politika mládeže a práca mládeže na Slovensku*, Bratislava, SLYICA.

Macháček, L. (2004), *Mládež na Slovensku a európska identita*, Bratislava, Sociologický inštitút Akadémie vied SR

Malová D. (2001), 'Slovakia: From the Ambiguous Constitution to the Dominance of Informal Rules', Chapter 13, in Zielonka, J., *Democratic Consolidation in Eastern Europe*, Oxford, Oxford University Press.

Ministerstvo školstva (2002), *Koncepcia štátnej politiky vo vzťahu k deťom a mládeži v SR do roku 2007*, Bratislava, Iuventa.

Ministry of Education (2003), *International Student's Guide to the Slovak Republic*, Kosice, Harlequin Quality s.r.o.

Ministerstvo školstva SR v spolupráci s Iuventou (2003), *Mládež na Slovensku*, Bratislava, Ministerstvo školstva SR.

Ministerstvo školstva SR, odbor detí a mládeže (2005), *Národná správa o politike mládeže v Slovenskej republike*, [február 2005], nepublikovaná kópia.

Ministerstvo školstva SR (nedátované), *Rada mládeže Slovenska*, Bratislava, [brožúra].

Úrad splnomocnenca vlády pre záležitosti Rómov (nedátované), *Komplexný rozvojový program pre Rómske osídlenia*, (nepredajná publikácia)

Serrano, P. (ed.) (2001), *Enhancing Youth Employability Through Social and Civil Partnerships*, Brussels, European Trade Union Institute.

Siurala, L. (2004), *European Framework of youth policy*, (CDEJ, 2004/13), Council of Europe Youth Directorate.

Thorp, J. (1987), 'Accountability versus Participation?' in Hughes, M. *et al*, *Managing Education – The System and The Institution*, London, Cassell Educational.

Williamson, H. (2002), *Supporting Young People in Europe: principles, policies and practice*, Strasbourg, Council of Europe Publishing.

www.aneki.com/facts/Slovakia.html (sprístupnené 18.11.04)

www.slovakia.org/society.htm (sprístupnené 18.11.04)

www.e-paranoids.com/d/de/decentralisation.html (sprístupnené 06.01.05)

www.gfa-group.de/firmenstart/druck/druckversion_4313.html (sprístupnené 06.01.05)

www.keysheets.org/red_11_decentra_gov.html (sprístupnené 06.01.05)

www.oki.hu/article.php?kod=decentralisation-1-Policy.html (sprístupnené 06.01.05)

www.aku.edu/ied/raps/policydialogue/raps.shtml (sprístupnené 13.01.05)

www.slovakspectator.sk/clanok-15772.html (sprístupnené 13.01.05)

www.slovakia.org/sk-facts.htm (sprístupnené 11.02.05)

http://www.vlada.gov.sk/decentralizacia/dokumenty/vniznansky_en.rtf (sprístupnené 13.02.05)

http://europa.eu.int/comm/employment_social/news/2005/jan/jrpspi_2005_annex_en.pdf (sprístupnené 13.02.05)